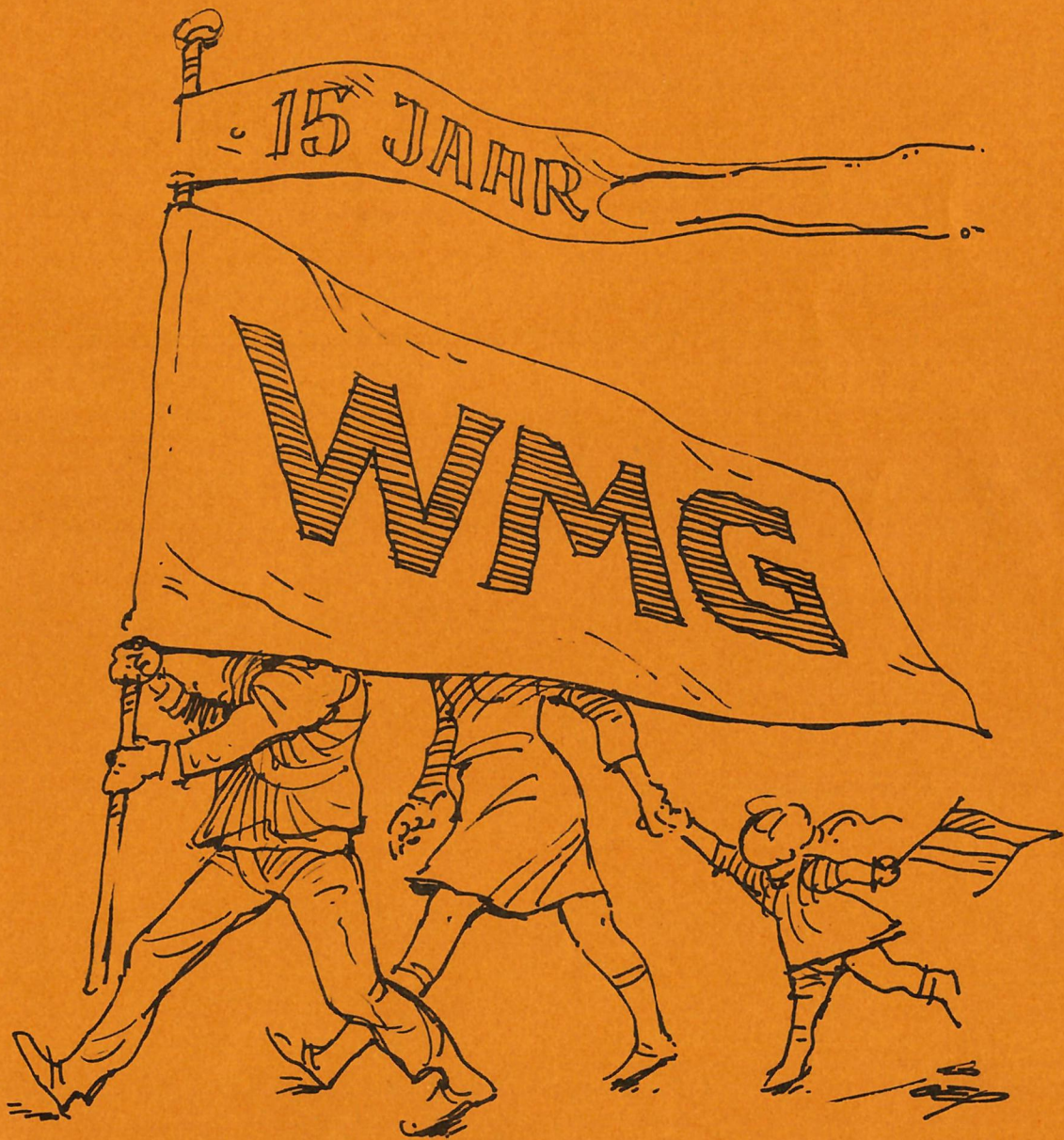

GROESBEEKS MILIEU-JOURNAAL 1988-55

losse verke

VOORWOORD van de redactie.....p. 1

15 JAAR MILIEUBEWEGING
door Fred Boerwinkel..... 2

DIEREN IN DE WINTER door Stefan Lucius..... 6

GROESBEEKS MILIEU VOOR 15 JAAR EN NU
door Henny Brinkhof..... 8

MILIEU- RONDOM..... 17

EPON, excursie in de elektriciteitscentrale
door Paul Thissen..... 18

NIKK RECHD..... 22

FOTO..... 23

BOSWACHTERS, het beheer van bos en natuurge-
bieden rond Groesbeek door Paul Thissen... 24

WIE KENT GROESBEEK..... 29

UIT HET GEMEENTEARCHIEF..... 30

WEET JE WEETJE..... 34

GROESBEEKS
MILIEUJOURNAAL
verschijnt
driemaandelijks
kosten: minimaal f 15,-
per jaar. Opgave
bij het sekretariaat.

REDAKTIE
Henny Brinkhof
Paul Thissen
Hans Hendrickx

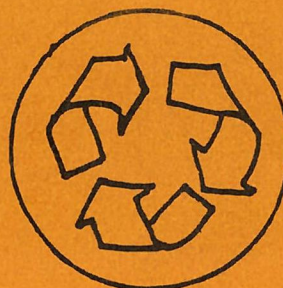
MEDEWERKERS
Jeske de Bekker
Fred Boerwinkel
Stefan Lucius
Piet Spanjers
Geert Vink

SECRETARIAAT W.M.G.:
postbus 26
6560 AA Groesbeek
tel. 08891- 75845
gironr. 52.75.384
banknr. 11.74.19.257
(RABO)

TEKENING OMSLAG door Joep de Bekker

VERSCHIJNINGSDATUM: december 1988.

KRINGLOOPPAPIER

De Werkgroep Milieubeheer Groesbeek bestond dit jaar 15 jaar.

We hebben dit gevierd met een groot feest. Iedereen was er weer, soms wat ouder geworden, soms ook niet. Er werd zoals dat hoort gepraat over: "Die goeie ouwe tijd, toen we nog bij Jan Norp in de kelder zaten, toen we voor het eerst de kinderkursus opzetten, of amfibieën overzetten, het eerste milieujournaal zetten, hoe we de jagers in de Bruuk een hak zetten etc. etc."

Ook dit milieujournaal staat in het teken van het 15-jarig bestaan. We halen hierbij geen herinneringen op, dat is tijdens het feest al gedaan. Ook laten we niet zien wat de Werkgroep de afgelopen 15 jaar allemaal verzet heeft. De oplettende lezer van dit blad zal hier ongetwijfeld een beeld van hebben, of als hij of zij wat minder oplettend is, maar meer verzamelaar, dan moeten oude nummers nog maar eens afgestoft en uit de kast getrokken worden.

Dit nummer kijken we naar de veranderingen, die opgetreden zijn in de milieubeweging in de afgelopen 15 jaar en wat daar de gevolgen van zijn. Daarnaast kijken we hoe als gevolg van de veranderingen in het milieu de natuur de afgelopen 15 jaar in Groesbeek veranderd is. Het schetst een beeld met zowel positieve als negatieve kanten. Wat momenteel echter als meest alarmerend voor onze natuur uit de bus komt, is de verzuring van ons milieu.

In het kader van de feestelijkheden heeft de WMG ook een excursie georganiseerd naar de elektriciteitscentrale in Nijmegen, die een hoop maatregelen neemt om niet meer nummer 1 van de Nederlandse verzuurders te zijn. Van dat bezoek een verslag.

Naast deze twee hoofdartikelen is dit milieujournaal gevuld met vaste rubrieken of artikelen-reeksen. Wat het laatstgenoemde betreft, een artikel in de reeks 'Boswachters, het beheer van bos- en natuurgebieden rond Groesbeek' een interview met Jan Meesters van de boswachterij Groesbeek. Uit het gemeentearchief handelt deze keer over Groesbeek halverwege de 19de eeuw in woord en beeld en Stefan Lucius schrijft in zijn natuurserie een stuk over de winter. Bij de rubriek foto prijken een mooie plaat van Geert Vink, Wie kent Groesbeek is weer totaal onbekend, Nikx rechd maakt de burgemeester burgemeester en Jeske sluit het milieujournaal af met een kerstverhaaltje.

De redactie

De Werkgroep Milieubeheer Groesbeek (WMG) viert dit jaar haar 15-jarig jubileum; 15 januari 1973 werd zij opgericht. Een goede gelegenheid om eens achterom te kijken naar hetgeen er sinds die oprichtingsdatum allemaal op milieugebied is veranderd. De milieuproblematiek kan echter niet los worden gezien van bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen die zich in deze periode en daarvoor hebben voorgedaan. Daarom zullen eerst de ontwikkelingen worden beschreven die van invloed waren op het ontstaan van de milieubeweging, ook van de WMG. Vervolgens zal worden ingegaan op de rol van de overheid bij de aanpak van de milieuproblematiek en de veranderingen in het milieubeleid in de afgelopen 15 jaar. Tenslotte wordt in het kort aangegeven wat een milieu-organisatie als de WMG momenteel binnen het Groesbeekse bestel voor milieu, natuur en landschap kan betekenen.

Het ontstaan van een milieubeweging

Het jaar 1973 wordt wel gezien als een keerpunt in het milieudenken. De periode daarvoor, met name de jaren zestig, wordt gekenmerkt door een grote economische groei en daarmee samenhangend, een groei van de produktie en consumptie. Steeds meer grondstoffen en energie worden ingezet, grotendeels goedkoop ingevoerd uit de productielanden in de derde wereld. Met de groei van de produktie groeit ook de afvalstroom: lucht- en watervervuiling, chemisch en ander vast afval. Die problemen manifesteren zich nog eens extra door de eerste grote milieuramp: de ramp met de supertanker Torrey Canyon. Het landelijk gebied brokkelt af door de aanleg van autowegen en stadsuitbreidingen, terwijl daarnaast de intensivering en schaalvergroting in de landbouw, met name door toedoen van ruilverkavelingen, hun steentje bijdragen. Nederland wordt dan wel rijker, maar de welvaart wordt genoten in een land waarin het steeds ongezonder wonen wordt en waar natuur en landschap voortgaand verschrallen.

De acties van Provo aan het eind van de jaren zestig en de Kabouterbeweging zijn de eerste speldeprikken in de Nederlandse welvaartsmaatschappij. Maar de reactie is wereldwijd. In 1972 vindt de eerste Stockholmconferentie over het Milieu plaats. In datzelfde jaar geven verschillende intellectuelen, bekend als de Club van Rome, met hun rapport "Grenzen aan de groei" een

indringende waarschuwing dat de eindigheid van de aardse hulpbronnen en de draagkracht van het milieu hun grenzen naderen. In deze tijd ontstaat een groot aantal organisaties op het gebied van milieubehoud. De bestaande natuurbeschermingsorganisaties, zoals de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, zien hun ledental aanzienlijk groeien. De bezorgdheid over en actie voor het milieu zijn in die jaren onderdeel van een nog veel meer omvattende kritiek op de westerse samenleving. Verzet tegen autoritaire structuren (vgl. bezetting universiteiten) en zinloos geweld (Vietnamdemonstraties) zijn enkele voorbeelden van een alomvattende maatschappijkritiek in die dagen. Anderen zetten hun idealen in door hulp te bieden aan de ontwikkelingslanden die, niet zelden door roofbouw vanuit het westen, alleen maar armer werden. Een milieubeweging in de ruimste zin van het woord was geboren.

De rol van de overheid op milieugebied

Ondanks de veranderde inzichten in de maatschappij, dat er iets moet gebeuren tegen de aantasting en verarming van natuur, milieu en landschap, reageert de overheid aanvankelijk terughoudend. Milieu is in de beginjaren zeventig een zaak van alternatievelingen en langharigen, zo wordt nog gezegd. Een harde schok is de energiecrisis van 1973 die het politiek milieubewustzijn aanwakkert. Stapje voor stapje wordt, onder druk van de milieubeweging, een milieubeleid opgebouwd. Wetten op het gebied van luchtverontreiniging (1970), waterverontreiniging (1972), (chemisch) afval (1979) en geluidhinder (1980) zien het licht. Verschillende regeringsnota's verschijnen om het milieubeleid kracht bij te zetten, zoals de Nota betreffende de relatie Landbouw en Natuur- en Landschapsbehoud (1975), het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud (1981) en de Indicatieve Meerjarenprogramma's Milieubeheer (1984, 1985, 1986). We zitten dan al in de jaren tachtig. De uitvoering van het milieubeleid laat echter nog veel te wensen over. Veel bedrijven draaien zonder de vereiste Hinderwetvergunning. Andere hebben wel een vergunning, doch deze bevat verouderde eisen en voorwaarden. De controle op de naleving schiet schromelijk te kort. De overheidsnota's lijken even zovele "papieren tijgers", waar niet naar wordt gehandeld.

Intussen is duidelijk geworden dat met de sectoraal opgebouwde milieuwetgeving en -plannen de problemen niet echt worden opgelost. Waterzuivering bijvoorbeeld brengt verontreinigd slib voort dat na toepassing

als meststof op landbouwgronden weer bodemverontreiniging veroorzaakt etc. etc.; de problemen schuiven op van het ene naar het andere compartiment. Vooral het compartiment bodem blijkt meer vervuild te zijn en te worden dan gedacht. Nieuwe items in het milieubeleid worden verzuring, vermesting, verspreiding, verwijdering, verstoring en later verdroging. Deze zes V's worden door de rijksoverheid aangepakt op basis van integrale milieuplanning en -vergunningverlening. Besluiten die ernstige milieueffecten met zich mee kunnen brengen vereisen voortaan een rapoportage over die mogelijke effecten (MER), zodat het milieubelang beter dan tot dusver tijdens de besluitvorming ten opzichte van andere, veelal economische, belangen wordt meegewogen. De normstelling van welke belasting van het milieu maatschappelijk aanvaardbaar is en welke niet meer, komen op EG- en nationaal niveau langzaam van de grond. De normen zijn wel het resultaat van politieke consensus en vormen geen ideale, ecologisch verantwoorde streefwaarden. Maar toch, het milieubeleid heeft een eigen positie verworven binnen het totale overheidshandelen en is op vele punten voorwaarden-scheppend voor andere beleidsterreinen.

Milieu anno 1988 en de Groesbeekse situatie

Ondanks de jarenlange, veelal vrijwillige inzet van milieuorganisaties en een groeiende overheidszorg op milieugebied, neemt het areaal natuur nog steeds verder af, sterven planten en diersoorten sneller uit dan ooit

tevoren en worden kwaliteiten van de landschappen aangetast. De invloed van de mens rijkt steeds verder met behulp van technisch vernuft, maar zijn omgeving versteent, egaliseert en verschaalt steeds meer.

Milieuorganisaties zijn allang niet meer de ludieke, alternatieve groeperingen van de beginjaren. Ze vormen gezamenlijk een bolwerk met een krachtige politieke lobby (vgl. Stichting Natuur en Milieu, Milieudefensie e.a.). Met de toegenomen inspraakmogelijkheden en vaak complexe bezwarenprocedures met betrekking tot overheidsbeslissingen zijn de milieuorganisaties over het algemeen ook formeler en pragmatischer in hun actievoeren geworden. Ze zijn als het ware naar de overheid toegegroeid, en zitten soms met de ambtenaren als erkende gesprekspartners aan een tafel. Milieu anno 1988 is een zaak die ons allen aangaat; daar is het merendeel van de mensen het wel over eens. Maar zijn we wel op de goede weg? Zijn de milieuorganisaties niet teveel opgenomen in de bureaucratische overheidstructuren; wat is hun reële invloed?

In Groesbeek is de WMG nu 15 jaar zonder onderbreking bezig voor het behoud en scheppen van een goed werk- en woonmilieu. Ze doet dit door middel van verschillende activiteiten op het gebied van milieu-educatie, natuurbeheer, inspraak, bezwaren maken en niet op de laatste plaats door overleg. Bovengenoemde ontwikkelingen en vragen gelden ook voor de Werkgroep. Zij heeft leren opboksen tegen de langzame, maar gestage afbrokkeling van natuur- en landschapswaarden in het Groesbeekse. Toch heeft vijftien jaar actie voor natuur, milieu en landschap mede dankzij de WMG, gelukkig veel meer opgeleverd dan het feit dat de problemen in een wat trager tempo lijken te zijn verergerd; op tal van fronten zijn grote en kleine successen geboekt. Tevens wordt de Werkgroep bij de voorbereiding van alle gemeentelijke plannen en projecten betrokken. Bij de vraag of wij op de goede weg zijn kan ik alleen maar een volmondig ja laten horen. De wijze waarop is mijns inziens wel voor discussie vatbaar. Meer actieve leden zou de frustratie dat slechts een greep kan worden gedaan uit de voor het milieu noodzakelijke activiteiten, wellicht wegnemen. Wie voelt zich geroepen ...?

Wij hebben ook U nodig.

Fred Boerwinkel

voorzitter Werkgroep Milieubeheer Groesbeek

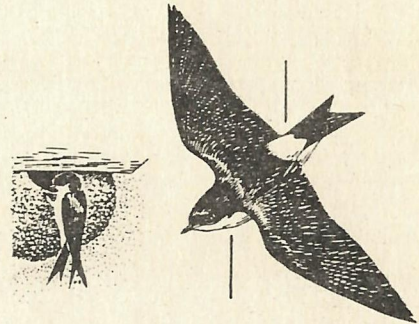
De meeste bomen hebben zich inmiddels van hun blad ontdaan. Behalve naaldbomen, die hun 'blad' wel behouden. Een uitzondering hierop is de lariks. Deze naaldboom is zijn naalden wel kwijt. Niet alleen de bomen, maar ook de dieren hebben zich klaargemaakt voor de winter.

De bomen blijven rustig wachten tot de temperaturen weer aangener worden. Maar vooral de vogels krijgen het moeilijk. Ze krijgen 's winters wel wat meer donsveertjes, en hun verenpak zet uit, maar dit helpt niet veel als het echt hard gaat vriezen. Dan is er nog iets: een vogel moet ook 's winters voedsel eten. Zijn voedsel bestaat uit zaden, bessen, insecten, wormen of spinnetjes, die ze kunnen vinden in spleten van de boomschors, tussen afgevallen bladeren in de grond of op groene bladeren. Nu is in de winter met dit voedsel niet te vinden. Daarom trekken veel vleesetende vogels dan ook voor de winter naar het zuiden. Ze trekken naar gebieden waar het warmer is, en dus meer voedsel. Dit zijn bijvoorbeeld de zwaluw, maar ook de grutto, Kievit, wulp en zelfs een groot deel van de reigers.

De meeste vogels die in ons land broeden, trekken naar landen rond de Middellandse Zee en Afrika. Omdat deze vogels hier alleen in de zomer zijn, noemen we ze zomergasten. We kennen ook wintergasten. Die vogels komen van koudere gebieden naar ons om te overwinteren. Voorbeelden hiervan zijn de bonte kraai, mezen, de spreeuw, wilde eenden en ganzen (ganzen: zie nr. 51

van het Groesbeeks Milieujournaal). Deze laatste is een belangrijke wintergast in ons land. In hun vlucht kun je ze gemakkelijk herkennen aan hun V-formatie. Dan is er nog een groep: de standvogels. Deze groep vogels blijft 's zomers en 's winters in ons land. De mus en de merel zijn hier een goed voorbeeld van.

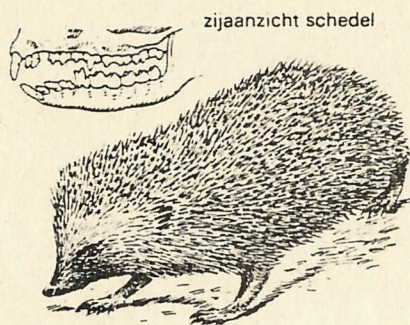
Ook zoogdieren hebben het 's winters moeilijk, want ook voor hen valt het niet mee om aan voedsel te komen. De koeien gaan op stal en krijgen van de boer te eten. Het wild in het bos wordt vaak verzorgd door de boswachter. Maar er zijn ook dieren die zelf op een prooi moeten jagen. Dit zijn de jagende dieren. De hermelijn is hier een voorbeeld van. 's Zomers is hij bruin, maar 's winters is hij wit, zodat hij bijna niet opvalt. Alleen het puntje van zijn staart, dat blijft altijd zwart. De hermelijn jaagt op ratten, muizen, hazen en konijnen. Hij springt op zijn prooi, bijt de

Huiszwaluw

halsslagader door en zuigt het bloed uit zijn prooi. Van de rest van de prooi eet hij alleen de zachte delen op, zoals de herseren en de lever. De rest wordt opgegeten door kraaien, eksters en aaskevers.

Konijnen hazen en reeen zijn geen jagende dieren. Zij doen zich tegoed aan gras, koren en aan knoppen van twijgen en struiken. In de winter wordt de vacht van de bovengenoemde dieren, en alle dieren met een pels, dikker, zodat de koude beter verdragen kunnen.

zij aanzicht schedel

Egel

Er zijn ook dieren die voedselproblemen ontvluchten. Zij houden een winterslaap. Als voorbeeld nemen we de egel. In de herfst is hij druk in de weer om zoveel mogelijk insecten, slakken en wormen te verschalken. Hij eet meer dan hij nodig heeft en zo ontstaat er een dikke laag vet onder zijn huid. Wanneer de temperatuur beneden de 10 graden komt, zoekt hij

een vorstvrije plaats waar hij gaat slapen. Hij blijft ruim drie maanden in een diepe slaap, en teert op het vet dat hij in de herfst heeft verzameld. Hij ademt tijdens zijn slaap erg langzaam en ook zijn hartslag is erg traag. Zijn lichaamstemperatuur is sterk gedaald. Als het buiten weer warmer wordt, ontwaakt hij uit zijn slaap en begint hevig te trillen. Hierdoor wordt warmte opgewekt en stijgt zijn lichaamstemperatuur.

Er zijn meerdieren die een winterslaap houden. Vleermuizen slapen in kerktorens, boerderijen, holle bomen, en in de grotten van Zuid-Limburg overwinteren ze massaal. Ze hangen in groepen, dichtbij elkaar aan hun achterpoten met hun kop naar beneden. Kikkers en salamanders kruipen in de modder van sloten, of op een andere vorstvrije plaats. Adders verbergen zich in een hol onder een dek van bladeren.

Tenslotte zijn er ook nog dieren die in de winter rusten. Dat doet onder andere de eekhoorn. Hij slaapt veel, maar geen drie maanden achter elkaar. Op bepaalde tijden wordt hij wakker om te eten. Hij gebruikt dan de door hem in de grond verborgen aangelegde voorraadjes eikels, beukenootjes en hazelnoten. Dit is dus geen winterslaap, maar een winterrust.

Stefan Lucius

15 jaar Werkgroep Milieubeheer Groesbeek roept naast de vraag wat de werkgroep in die periode gedaan en bereikt heeft ook de vraag op of in die tijd het milieu in Groesbeek beter dan wel slechter is geworden. Dit artikel zal op dat laatste ingaan en proberen antwoord te geven op verschillende milieuaspecten van onze gemeente. Hierbij beperken we ons tot het buitengebied en het Groesbeeks Bos, gebieden die het overgrote deel van onze gemeente beslaan. Uitputtend is het verslag geenszins om de eenvoudige rede dat er niet overal gegevens van zijn. Toch zal er een duidelijk beeld naar voren komen, wat beslist niet altijd negatief is.

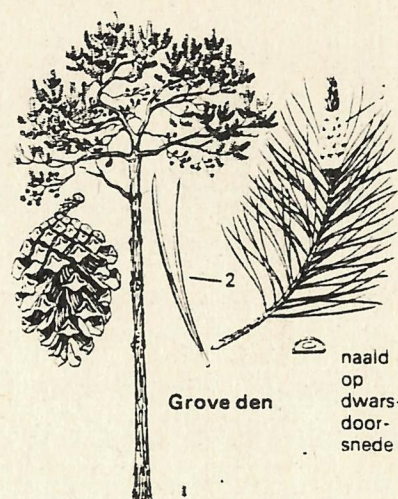
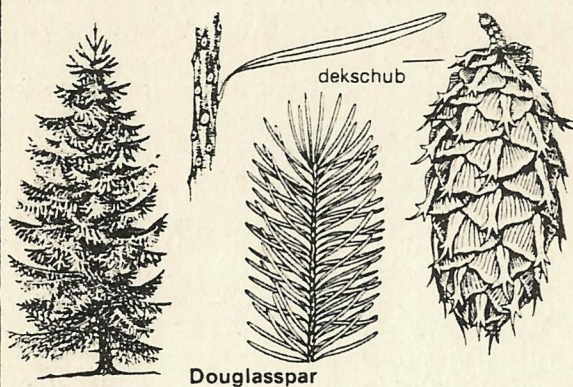
HET GROESBEEKSE BOS

Het bos

Wie 15 jaar geleden door het Groesbeeks Bos liep zal het opgevallen zijn dat het bos er toendertijd een stuk 'schoner' uitzag dan tegenwoordig. Er ligt nu overal dood hout en het bos is vaak ondoordringbaarder geworden door opslag van jonge bomen en struiken. Deze verandering is te wijten aan een wijziging in het beheer van grote delen van het bos. In veel percelen die minder voor houtproduktie bestemd zijn, treedt natuurlijke verjonging op. Dat wil zeggen dat jonge opslag de kans krijgt groot te worden en niet meteen weggedund wordt. Het gevolg een op het oog rommelig, maar veel gevarieerder bos, dat ook voor bosdieren aantrekkelijk is. Ook het vele dode hout dat blijft liggen heeft een voor het bos verrijkende invloed. Allerlei op hout levende paddestoelen en in het hout levend gedierte krijgen een kans.

Naast deze positieve 'verrommeling' zal de oplettende wandelaar kunnen zien dat er ook negatieve ontwikkelingen gaande zijn. De boomkronen van met name naaldbomen worden dunner. Dit is een gevolg van de verzuring van het bos, een verschijnsel dat steeds verder om zich heen grijpt. Sinds 1984 houdt Staatsbosbeheer de vitaliteit van 80 individuele bomen verdeeld over 4 percelen. In twee ervan gaat het om Grove Den, in de andere twee om Douglassparren (1).

Beide soorten hebben merkbaar te lijden van de zure regen. Aan de vrij ijle kronen is al meteen te zien dat er iets mis is. De naalden zijn aangetast. De Grove Den, die 2-3 jaargangen naalden behoren te dragen, komen net aan 2 jaargangen; de naaldbezetting, die 200% hoort te zijn, is teruggelopen tot rond 150%. Er worden steeds enkele groene naalden onder de bomen gevonden. Het gevolg van de aantasting van de naalden is een geringe groei. De bomen worden nog geen 0,5 cm dikker per jaar, terwijl dit voor bomen van deze

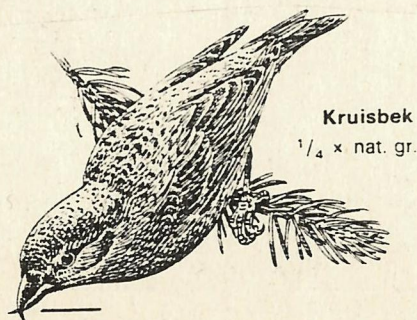
leeftijd tot 1 cm kan bedragen.

Bij Douglas wordt iets dergelijks waargenomen. Deze soort die 6-7 jaargangen naalden kan dragen, komt slechts tot ruim 3 jaar; de naaldbezetting is van 350 naar ca. 200% gegaan, ook hier zijn altijd groene naalden te vinden. De diktegroei is slechts 1cm, wat voor een snelgroeier als de Douglas die 2 cm kan halen is dat gering.

Ook is in de vier jaar van het onderzoek een verslechtering van de bomen te bespeuren met name nemen de aantallen groene bladeren op de grond toe en neemt de naaldbezetting duidelijk af.

Het wordt de laatste tijd steeds duidelijker waarom naaldbomen zoveel te lijden hebben van zure regen. Het blijkt dat de bomen met hun naalden de vervuiling uit de lucht filteren. De verontreiniging blijft als het ware aan de naalden plakken. Als het dan gaat regenen, lost het op en valt naar beneden. In het grondwater onder naaldbomen lopen de gehalten aan nitraat zo op tot 50-80 mg/liter.(2). Dit komt overeen met een jaarlijkse nitraatbemesting van 125-200 kg per hectare. De filtering is bij Corsicaanse Den en Oostenrijkse Den het sterkst. Deze soorten hebben momenteel zoveel van zure regen te lijden dat ze volgens boswachter Harrie Woesthuis binnen 5 jaar zullen sterven.

Over de dierenwereld van het Groesbeeks Bos is niet zo veel bekend. Sinds

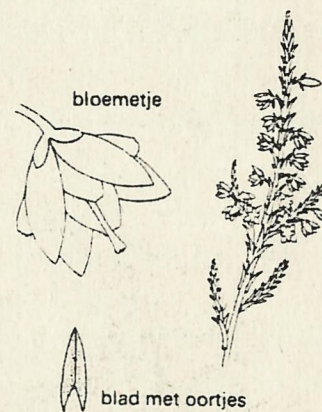
1986 wordt er nauwkeurig onderzoek gedaan aan vogelsoorten, die gevoelig zijn voor veranderingen in het milieu (zgn. indicatorsoorten), maar van voor die tijd zijn de gegevens schaars. Volgens Johan Thissen zijn achteruitgegaan: Draaihals, Groene Specht en Nachtzwaluw, en zijn Appelvink, Kruisbek, Havik, Sperwer

De heide

Ook de heide heeft veel te lijden van verzuring. In een rapport van SBB uit 1974 werd de heide beschreven als een "stekelbrem-variant van het pijpestrootje-struikheidecomplex" (3). Naast de drie naamgevende soorten van het complex kwamen er in de heide Tandjesgras, pilzegge de plaatselijk de zeldzame soorten Rode Dopheide en Heidekartelblad voor.

De voortgaande vergrassing van de heide werd toendertijd nog niet opgemerkt. De laatste 15 jaar is hierin op dramatische wijze verandering gekomen. Als gevolg van de zure neerslag, vooral in de vorm van ammonium verdwijnt de zo karakteristieke Struikheide en wordt vervangen door grassen als Pijpestrootje en Bochtige Smele. Zij gedijen goed op de extra ammonium-aanvoer, die via de bio-industrie in het regenwater terecht komt. In 1979 sloeg de vergrassing op de Mulderskop toe. De laatste plant van de Rode Dophei was in het najaar 1979 niet meer te vinden. Struikheide verdween nagenoeg. Om de vergrassing van de heide tegen te gaan heeft SBB in 1984 op de Mulderskop een 3,5 ha groot stuk vergraste heide afgeplagd. Door de bovenste 8cm bodemlaag met een bulldozer af te schuiven, hebben ze ook de ammonium afgeschoven. Op de daaronder tevoorschijn gekomen bodem, herstelde de Struikheide zich goed, terwijl het Pijpestrootje wegwijnde. De Rode Dophei kwam op het afgeplagde stuk zelfs weer terug. In 1986 met 75 niet bloeiende exemplaren, in 1987 was het aantal verdubbeld en bloeiden er 100 planten. In 1988 is de soort niet erg toegenomen. (persoonlijke mededeling Harrie Woesthuis).

Mensen die het effect van afplagging willen zien, en niet meteen naar de Mulderskop willen lopen, moeten maar eens bij Sionshof kijken. De tuin van de NEBO, die grenst aan de Nijmeegse baan heeft na plaggen een fraaie heidebegroeiing gekregen. De maatregel heeft helaas maar een tijdelijk effect, omdat de regen zuur blijft aanvoeren en dus er na verloop van tijd opnieuw geplagd dient te worden en... plaggen is duur. De kost per Ha bedragen ca. f2000,-. Bij het afvoeren van het afgeschoven materiaal komt daar nog eens f5000,- per Ha bij.

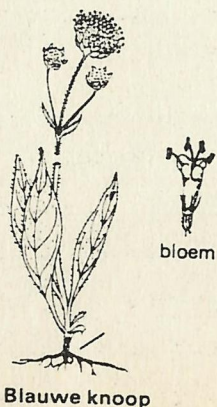
Struikheide

De Koepel

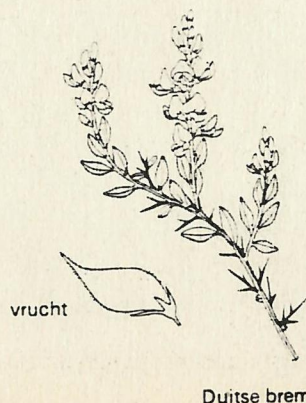
De dood van 'De Koepel' waarin we het vorige milieujournaal uitgebreid gewag maakten, laat zien dat we wat de verzuring betreft, in een alarmtoestand zitten. Hierin werden volgens het SBB rapport van 1974 nog boomkikkers gezien, een in Nederland zeer zeldzaam amfibie.(1) Deze waarneming wordt sterk in twijfel getrokken. Salamanders zaten er toen volop. Ze werden door de jeugd veelvuldig gevangen. Alpenwatersalamander, Kleine Watersalamander werden het meest gevangen, maar soms zat er ook een Grote Kamsalamander in het netje. Deze laatste soort werd de afgelopen 10 jaar al niet meer gevangen en door de verzuring van de Koepel heeft de rest van de levende dieren de nekslag gekregen.

De Heselerberg

Een ander bijzonder gebiedje in het Groesbeeks Bos is een leemvergraving bij de Heselerberg bij de stekkenberg. In dit open, heideachtig terreintje aan de rand van het bos groeien twee zeer opmerkelijke soorten De Duitse Brem en Zaagblad, soorten waarvan bekend was dat ze er al rond 1840 voorkwamen. Beide soorten zijn zeer zeldzaam. Voor de Duitse Brem is het zelfs hun enige vindplaats in Nederland. In 1974 kwamen beide soorten nog voor in het gebiedje. Daarnaast stonden er toen ook nog andere, wat minder zeldzame soorten als Smalbladig Kruiskruid, Knollathyrus, Guldenroede en Blauwe Knoop (1). Door opslag van bomen groeide dit natuurterreintje dicht en verdwenen oa. Zaagblad Knollathyrus, Guldenroede en Blauwe Knoop. De Duitse Brem werd door iemand uitgegraven en meegenomen. Het weer open maken van het gebiedje leverde geen goed resultaat op. De verdwenen soorten keerden niet terug. De Duitse Brem kwam wel terug, omdat de 'dief' de soort weer terugzette. De soort wordt echter nu weer sterk bedreigd door overwoekering met bramen, die sinds het open maken van het terrein de opengevallen plek gingen overwoekeren. De opbloei van braam is ook een gevolg van verrijking van de bodem met stikstof uit de lucht, oftewel zure regen.

Blauwe knoop

Duitse brem

Toch is er wat de verzuring betreft een lichtpunt aan de horizon. De elektriciteitscentrale in Nijmegen, nummer een van de verzuurders van Nederland zal tegen het eind van het jaar een tweede ontzwavelingsinstallatie in gebruik nemen, zodat alle rookgassen voor 90% gezuiverd worden van zwaveldioxide. Ook aan een andere verzurende stof de stikstofoxiden wordt gewerkt aan een beperking van de uitstoot (4).

Naast deze maatregelen zal het ook noodzakelijk zijn ook de landbouw en het autoverkeer aan te pakken, tenminste willen de zure regen terugdringen, waardoor we kunnen blijven genieten van "ons wald".

HET BUITENGEBIED

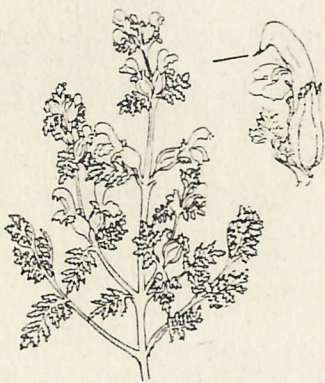
Flora en vegetatie

Over het landbouwgebied dat Groesbeek in het Noorden, Oosten en Zuiden omgeeft, zijn de gegevens wat schaarser. Het gebied dat grotendeels rond de eeuwwisseling ontgonnen is kent nu een intensief landbouwkundig gebruik.(5) Door ontwatering, sterke bemesting en een grote veedichtheid per hektare zijn de graslanden sinds die tijd sterk achteruitgegaan.

Uit een rapport gemaakt om de begroeiing van het buitengebied in kaart te brengen vanwege de op handen zijnde ruilverkaveling bleek dat de meeste weilanden erg arm aan soorten (6 en 7). De nog vochtige, minder intensief beweede percelen zijn zeldzaam en liggen her en der verspreid zoals langs de Drulse weg (o.a. Foeperpot). Langs de leigraaf en rond de Bruuk vinden we ze ook nog. Tegen de Bruuk aan is zelfs een perceel waar nog orchideeën, Spaanse Ruiters, Blauwe Knoop en Blonde Zegge voorkomen: een echt blauwgraslandje. Dit perceel is inmiddels bij het natuurreservaat getrokken.

Ook de bermen en slootkanten in het buitengebied zijn niet bijzonder. De begroeiing duidt vaak op een sterke verstoring door de mens (bemesting, ontwatering). Toch kunnen we ook hier nog bijzondere plekken aantreffen met een soortenrijke begroeiing (zie milieujournaal 53). Ook zijn er nog plaatsen met zeldzame planten, hetgeen duidt op speciale milieuomstandigheden. Zo is langs de Cranenburgse straat een mooi stuk berm aanwezig waar nog Vogelmelk groeit. Langs de Wylerbaan en bij de Jansberg groeit plaatselijk nog de vetplant Hemelsleutel (7). Langs de Koningin Wilhelminaweg is door mij naast een maisakker nog Blauwe Knoop gevonden.

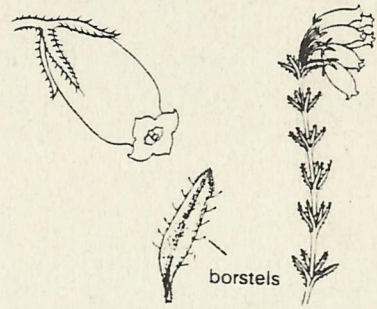
De verandering van het buitengebied de laatste 15 jaar wat de begroeiing betreft is moeilijk te bepalen. Er zijn weinig gegevens voorhanden. Toch zijn er aanwijzingen dat de vegetatie nog steeds achteruit gaat. Zo zijn volgens Johan Thissen de zeldzame Klokjesgentianen langs een renpaadjes bij

Heidekartelblad

Klokjesgentiaan

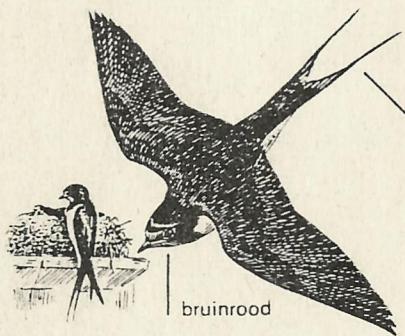

Dopheide

de Horst verdwenen, evenals het Heidekartelblad en Dopheide. De Hemelsleutel langs de Wylerbaan achteruitgegaan. Ook de Gevlekte Orchis die 15 jaar geleden nog in de Foeperpot voorkwam, is daaruit verdwenen.

Fauna

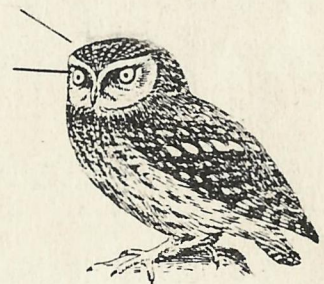
Over de dierenwereld van het buitengebied is niet veel bekend. Alleen van de vogels zijn gegevens bekend.(8 en 9). Volgens Johan Thissen zijn er verschillende soorten die het de laatste 15 jaar moeilijk hebben gekregen en in aantal achteruit gegaan zijn. Torenvalk, Ransuil, Patrijs, Grasmus, Ringmus, Roodborsttapuit, Gele Kwikstaart, Geelgors en Grauwe Gors en de laatste jaren ook de Veldleeuwerik zijn sterk achteruitgegaan.

Boerenzwaluw

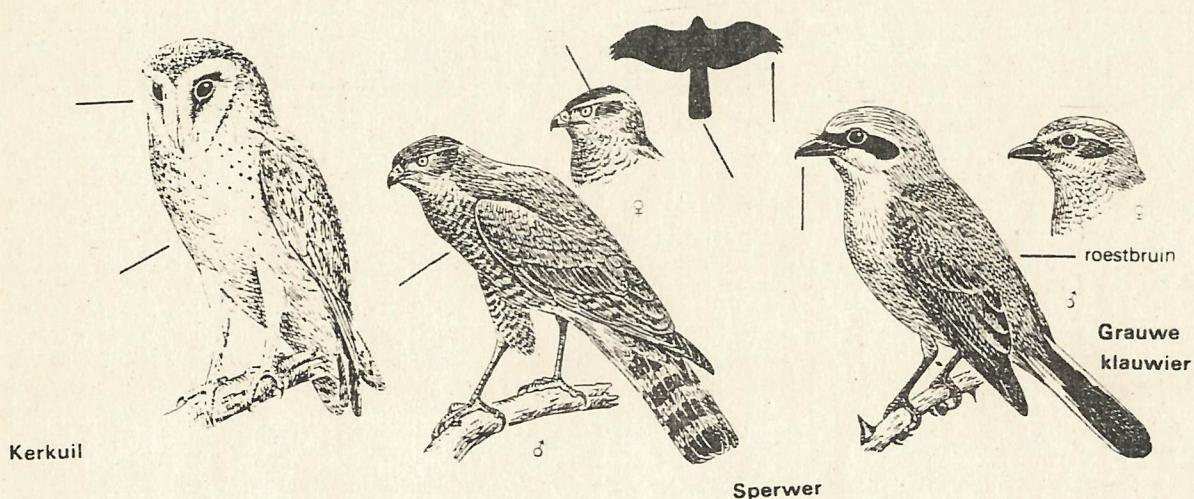
Ransuil

Steenuil

Waarschijnlijk achteruitgegaan zijn: Boomvalk, Steenuil, Boerenzwaluw, Graspieper en Kneu. De oorzaken, die nog lang niet helemaal helder zijn, moeten grotendeels in de landbouw gezocht worden. Het voedselaanbod is er een van. Grote insecten en muizen voedsel voor Boomvalk en Torenvalk zijn in aantal verminderd door intensivering van de landbouw. Een andere oorzaak is verstoring van veel nesten, ook een gevolg van intensivering.

De teruggang van veel vogelsoorten is niet iets van de laatste 15 jaar. Al voor die tijd hebben veel soorten al als broedvogel (vrijwel) verdwenen, zoals Kerkuil (nu nog 1 broedpaar), Paapje, Grauwe Klauwier en Tapuit. Tegenover deze teruggang staat ook een toename. De Scholekster is toegenomen, evenals Kievit. Door het verbod van enkele langlevende bestrijdingsmiddelen is de stand van Buizerd, Havik en Sperwer die het gebied als jachtgebied gebruiken toegenomen.

waterkwaliteit

Het oppervlaktewater van Groesbeek behoort niet tot de schoonsten van het land. De twee beken, die de gemeente rijk is de 'Groesbeek' en de 'Leigraaf' voerden aan het begin van de zeventiger jaren vrij sterk vervuild water. Reden een slecht werkende waterzuiveringsinstallatie aan de Cranenburgse straat, die loost op de 'Groesbeek' en een te kleine installatie in de Bredeweg. Vergroting van deze installatie en het aanleggen van een persleiding van de installatie aan de Cranenburgse straat naar die van de Bredeweg, zodat de eerstgenoemde ontlast werd, heeft de situatie verbeterd. Het water dat nu door beide beken stroomt richting Duitsland, is matig vervuild. Dat het water ondanks zuivering nog steeds matig van kwaliteit is, is niet alleen te wijten aan niet 100% zuiveren door de installaties (dan kan overigens niet. Het water dat de installatie aan de Bredeweg verlaat, bevat ca. 20 mg nitraat per liter(1)), maar ook aan de landbouw, die het grondwater via bemesting van het land en het regenwater (met oa.ammoniak en nitraat) vervuilen. Uiteindelijk komt dit water in de beken weer naar boven. Dit water is vrij sterk vervuild en bevat vaak grote hoeveelheden nitraat: ca. 80- 90 mg/liter (1). Dat geldt zowel voor het diepe als ondiepe grondwater. Als men weet dat de nitraatgehalten van schoon, onbemest water 7 mg/l bedraagt, krijgt men een beeld van de ernstigheid van dit probleem. Dit schone diep gelegen water

pompt men op bij de Muntberg. De maximum toelaatbare norm voor drinkwater ligt op 50 mg/l, een norm, die op steeds meer plaatsen in Nederland in waterwingebieden overschreden wordt.

Dat de landbouw een groot aandeel heeft aan de grondwatervervuiling wordt duidelijk uit een rapport van de Landbouw Voorlichting 1985 (10). Hierbij wordt duidelijk dat van de 12.696 eenheden mest die in Groesbeek geproduceerd worden, slechts 5.448 eenheden verantwoord op het land uitgereden zou kunnen worden (De mest wordt in dat geval geheel door de planten opgenomen en komt dus niet in het grondwater terecht). Dat betekent dat de veestapel meer dan gehalveerd zou dienen te worden.*

De Bruuk

Aan het Natuurreservaat De Bruuk is in het vorig milieujournaal al uitgebreid aandacht besteed. Duidelijk is wel dat zowel van de kant van de landbouw als van de kant van het vuilnisstort de 'Dukenburg' de Bruuk bedreigd wordt.

Ook hier endigen we met een lichtpunt, hoewel een niet helemaal onomstreden: de ruilverkaveling. De op handen zijnde ruilverkaveling, een plan waarbij percelen geruild worden, zodat de boeren hun grond dichterbij huis krijgen, zal zeker een verdere intensivering van het landbouwareaal ten gevolg hebben en daardoor een grotere milieubelasting. Echter er zijn ook vergaande plannen om binnen de ruilverkaveling de toekomst van de Bruuk veiliger te stellen door indien mogelijk in de buurt van de Bruuk gronden aan de landbouw te onttrekken of er stukken landbouwgrond als beheersgebieden te gaan bestempelen. In die gebieden komen dan restricties wat betreft bemesting en waterhuishouding. Namens oa. de WMG zet Johan Thissen zich in om dit te realiseren.

Henny Brinkhof

*(Hierbij moet nog opgemerkt worden dat de bemesting als gevolg van zure regen niet meegeteld is en dat het aantal stuks vee in Groesbeek gebruikt bij de berekening te laag is, vergeleken bij de aantallen genoemd in het 10 jaar oudere plan buitengebied (11), de landelijke cijfers van de ontwikkeling van de veestapel in Nederland (12) en structureerschets voor de ruilverkaveling (13). Ook heeft de opsteller van het rapport geen rekening gehouden met het uitrijden van mest in de winter. Hierbij de mest niet door planten opgenomen wordt en dus grotendeels in het grondwater terecht komt. Sinds dit jaar mogen de boeren dit niet meer doen, waardoor onbedoeld het rapport beter klopt dan voorheen, maar niettemin een te gunstig beeld schetst.)

literatuur:

- 1) Kaspers, A en H. Woesthuis. Vitaliteitsonderzoek aan Grove Den en Douglas in het Groesbeeks bos (niet gepubliceerd).
- 2) S.H.M. van der Hulst en J. Hoeks. 1987. Effecten van de vuilstortplaats "Dukenburg" op het natuurreservaat "De Bruuk" in Groesbeek. ICW nota 1828, Wageningen.
- 3) Beheersplan voor de boswachterij "Groesbeek" 1970-1980, 1974. bijlage 3. Afdeling Inrichting SBB, Utrecht.
- 4) Milieubrochure 1988. EPON Informatie, Zwolle.
- 5) Schelling, J. 1949. De bodemkaart van Nederland Deel IV. Een bodemkartering van het landbouwgebied van de gemeente Groesbeek. Staatsdrukkerij Den Haag.
- 6) Natuurbeschermingsraad, 1980. Oriënterend advies van de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad betreffende de ruilverkavelingsaanvraag GROESBEEK (Gld.). Natuurwetenschappelijke Commissie, Utrecht.
- 7) Pannekoek G: 1982. "Groesbeek", een ecologische vegetatiekartering. Karteringsverslag Nr. 201. Centrum voor Agrobiologisch onderzoek, Wageningen.
- 8) Peerenboom, A. 1976. Broedvogelinventarisatie van het stuwwallengebied in het Rijk van Nijmegen. VWG Grote Rivieren, Utrecht.
- 9) Consulentschap Natuurbehoud Gelderland. 1981. Aanvullende informatie betreffende landschap en natuur in het gebied van de ruilverkaveling "Groesbeek".
- 10) Nicolai, P. sept. 1985. Bepaling van mestoverschotten in Groesbeek, LaVo te Arnhem.
- 11) Bestemmingsplan Buitengebied Groesbeek. Aug 1974.
- 12) Schetsontwerp Ruilverkaveling Groesbeek, 1987.

Steun de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek door ons een nieuwe donateur te bezorgen. Donateurs betalen minstens f. 15,- per jaar en ontvangen 4 maal per jaar of vaker het Groesbeeks Milieujournaal. Knip de bon uit en stuur 'm op naar Secretariaat WMG, Postbus 26, 6560 AA Groesbeek.

BON voor een jaar Groesbeeks Milieujournaal
Ik geef me op: naam

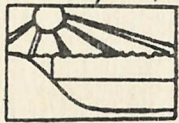
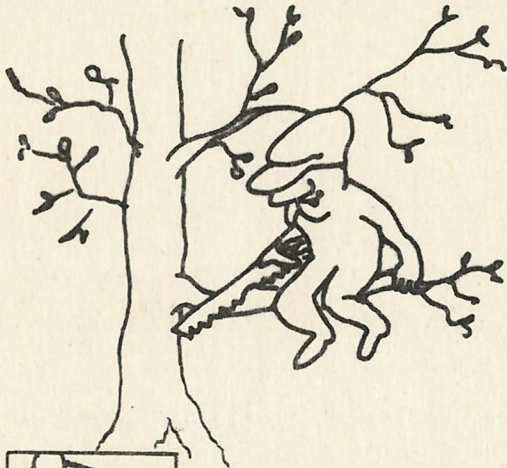
adres

woonplaats

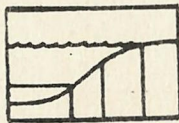
16 (U betaalt met de acceptgiro die U krijgt toegezonden)

NOGMAALS KOEPEL

Op de algemene ledenvergadering van 30 november heeft boswachter Harrie Woesthuis een toelichting gegeven op de problemen rond de Koepel. Bij onderzoek is gebleken dat zeer waarschijnlijk niet de akkers op Klein America de bron van de problemen zijn, zoals onderzoekers eerder vermoedden en zoals in het vorige Milieujournaal nog werd gemeld, maar het aanliggende bos. Zoals het er nu naar uitziet komt de

MILIEU

RONDOM

kwel, die de Koepel voedt met vervuulende stoffen, vooral vanonder het bos richting Keizerskop vandaan. De naalden van de bomen die daar staan (veel douglas en den) blijken erg veel stoffen uit de verzuurde atmosfeer te vangen en met het regenwater af te voeren naar de bodem. Het zakt in de grond en komt na twee tot drie jaar - waarin het door chemische reacties van samenstelling is veranderd - als kwel in de Koepel terecht, en verricht daar zijn verwoestende werk.

Dat de "zure regen" waarschijnlijk de boosdoener is, maakt een oplossing van de problemen niet simpeler. Aan overbemeste akkers zou iets gedaan kunnen worden. Aan zure regen ook natuurlijk, maar aan de oorzaken ervan kun je lokaal maar beperkt iets doen.

Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of het inderdaad zo is dat de vervuiling uit het bos komt. Daarvoor worden onder andere buizen in de grond geplaatst, waarmee de stroming van het water en de kwaliteit ervan nauwkeurig

onderzocht kunnen worden.

Ondertussen blijft de Koepel een akelige, letterlijk doodse aanblik bieden. Om op korte termijn enige verlichting te bieden, gaat men het vijvertje bekalken. Dat vermindert het gehalte aan zuur, aluminium en kool-dioxide, de drie stoffen die samen de sterfte van de vissen en het amfibie-enbroed op hun geweten hebben. Hopelijk helpt dit, totdat de werkelijke oplossing gerealiseerd is: een drastische reductie van verzurende stoffen in de atmosfeer.

IK KAN HET NIET EN IK WIL HET NIET!

Op de algemene ledenvergadering van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek die boven al genoemd werd, hield voorzitter Fred Boerwinkel een verhaal naar aanleiding van de volgende regels van de hand van P.J. van Herwerden, directeur externe zaken van Natuurmonumenten.

"Veel mensen zijn wakker geschud door

berichten over de vele dode zeehonden, over met algen vergiftigd zeewater, afstervende bossen, door mest verpeste lucht, door lawaai verbroken stilte. Bij Natuurmonumenten sloeg een rapport over onze bossen als een bom in. In een aantal eikenbossen op het natuurmonument Kampina in Brabant is ten gevolge van zure regen de helft van de eiken reeds afgestorven. Over geheel Nederland gezien gaat de eik schrikbarend hard in vitaliteit achteruit, evenals de beuk. Het tekent zich af dat binnen een decennium alle eiken zullen zijn afgestorven op de hogere zandgronden. Ik kan me Nederland voorstellen, en ik wil dat ook niet, zonder eiken en beuken."

Fred Boerwinkel sloot zich bij deze woorden aan. Ook hij en de leden van de WMG leggen zich niet neer bij de verloedering van Nederland, maar blijven aan de bel trekken, ondanks het feit dat een lokale milieugroep maar zeer beperkt invloed kan uitoefenen ter oplossing van de grote milieuproblemen.

EXCURSIE ELECTRICITEITSCENTRALE

Op de avond van woensdag 26 oktober bezochten een twintigtal mensen die op enigerlei wijze verbonden zijn aan de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek de kolengestookte electriciteitscentrale van Nijmegen. De excursie was bedoeld als educatieve lustrumactiviteit van de 15-jarige WMG. In twee praatjes en tijdens een rondleiding legden medewerkers van de Electriciteitsproductiemaatschappij Oost- en Noord-Nederland (EPON) uit welke milieu-aspecten er verbonden zijn aan het opwekken van stroom met steenkool als brandstof. Ook was er gelegenheid tot discussie. Geen vuiltje aan de lucht? Of stinkt het zaakje daar nog?

Stroom schoon?

Je staat er niet bij stil, want het komt zo gemakkelijk en schoon uit het stopcontact, maar bij het opwekken van stroom wordt het milieu vervuild. Even afgezien van wind-, water- en kernenergie - om maar eens wat op een hoop te gooien - is de Nederlandse stopcontactenergie geproduceerd met behulp van de brandstoffen gas, olie en steenkool. In de verbranding vooral zit 'm de vervuiling: daarbij raakt de lucht verontreinigd en er blijft schadelijke as over. Maar er is veel mogelijk bij het tegengaan van de verontreiniging.

De excursie

Ter inleiding hield ing. R.A. Lagerwey een korte verhandeling over electriciteitsproductie in het algemeen, en de organisatie van de EPON. De EPON is het productiebedrijf van vier distributiebedrijven die samen de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en de Flevopolders van stroom voorzien. Voor Gelderland is de distributie in handen van de Provinciale Gelderse Energie-Maatschappij (PGEM). De electriciteitsrekening betaalt u dan ook niet aan de EPON, maar aan de PGEM.

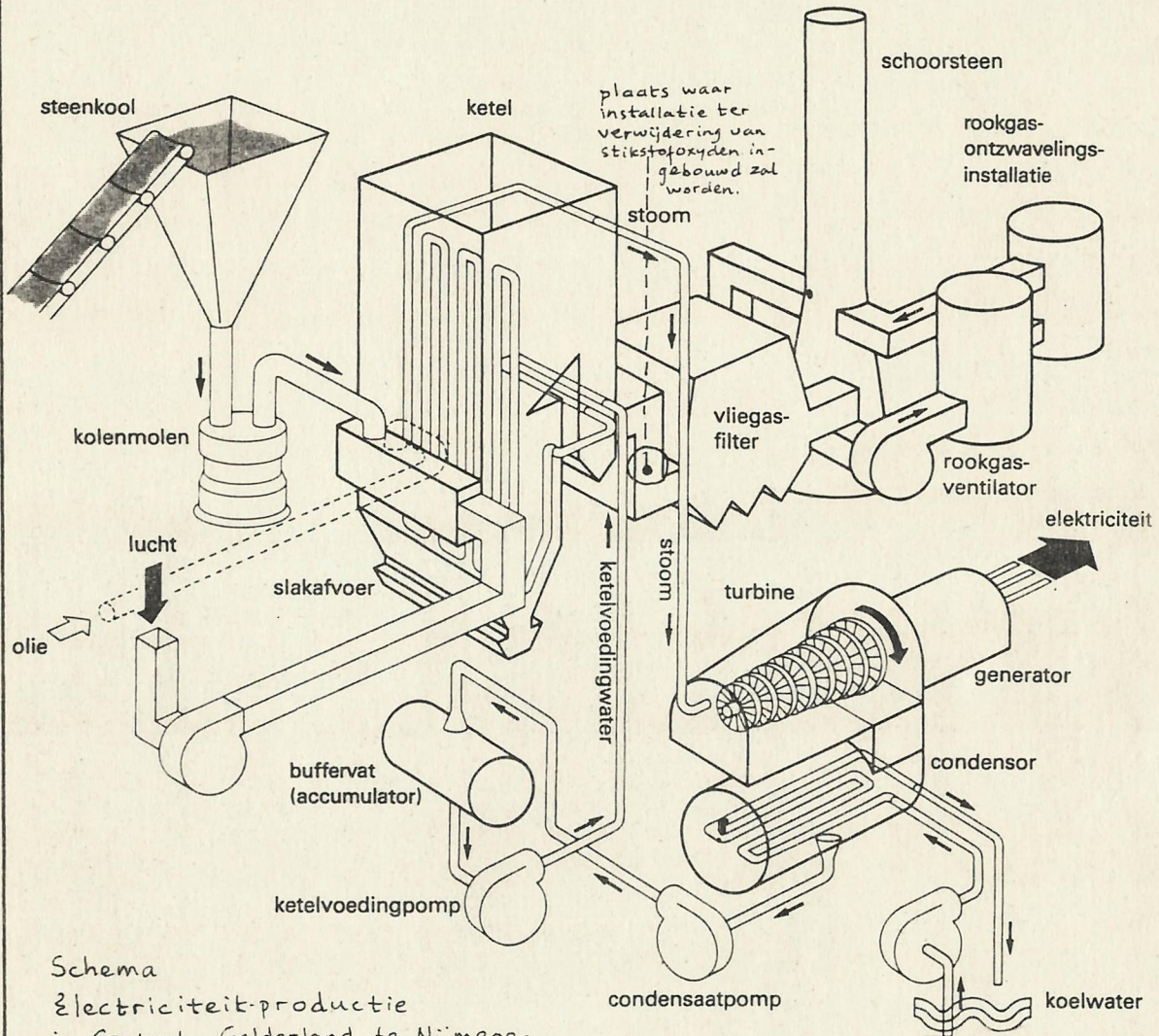
De EPON bezit zes centrales in de verschillende provincies waarvan de Centrale Gelderland te Nijmegen er één is.

De Nijmeegse centrale draait op steenkool: 50.000 ton per week. Op de plaats waar het Maas-Waalkanaal in de Waal uitmondt worden de kolen in een eigen haven aangevoerd. Er is ook een aansluiting op het spoorwagennet, maar daarvan wordt momenteel geen gebruik gemaakt. Er zou iedere minuut een wagon gelost moeten worden. In noodgevallen - bij gebrek aan steenkool - kan er teruggevallen worden op aardolie als brandstof. Daarvoor zijn twee tanks op het terrein gezet, die brandstof voor twee weken kunnen bevatten. Er kan vrijwel naadloos worden overgeschakeld van steenkool op olie; de centrale hoeft er niet voor stopgezet te worden.

De Nijmeegse centrale bestaat uit verschillende productie-eenheden.

De nieuwste en grootste (productie-eenheid 13) verbruikt per uur 210.000 kilo kolen en levert daarvoor 635 megawatt stroom. Met het vermogen van alleen deze productie-eenheid kunnen in ieder huishouden van Nederland twee lampen van 60 watt branden. Er zijn overigens geen 13 eenheden in gebruik; dit getal geeft slechts het totaal aantal eenheden dat ooit in Nijmegen is gebouwd aan. De meeste zijn allang weer afgebroken; enkele zijn nog in bedrijf.

In onderstaand schema is het productieproces verbeeld. In de kolenmolen wordt de steenkool tot poeder vermalen. Het poeder, de ketel

Schema
Electriciteit-productie
in Centrale Gelderland te Nijmegen

ingeblazen, verbrandt in de ketel onder een temperatuur van ongeveer 1200 graden Celsius. Aan de binnenwand van de ketel zijn buizen aangebracht waarin water verdampt tot stoom. De stoom drijft de turbine aan. Via de as van de turbine wordt een electromagneet aan het draaien gebracht (3000 omwentelingen per minuut) waarbij electriciteit ontstaat.

Milieu-aspecten

Na de inleiding ging ir. H. Hulshof in op de milieu-aspecten. Hulshof is één van de mensen van EPON die zich hier voortdurend mee bezig houden. In

Zwolle waar het hoofdkantoor zit, is een centrale milieu-afdeling. Verder heeft elke centrale één speciale "milieuman". De voornaamste problemen zijn de vervuiling van lucht en het ontstaan van restproducten, beide bij de verbranding, en het opwarmen van het rivierwater door gebruik daarvan als koelwater.

Lange tijd is er nauwelijks iets gedaan tegen de aanzienlijke luchtverontreiniging die optreedt bij de kolenverbranding. De schadelijke stoffen zwaveldioxyde en stikstofoxiden - belangrijke veroorzakers van zure regen - en allerlei min of meer gevaarlijke deeltjes in het "rookgas" werden vrijelijk de hemel in geblazen. De Nijmeegse centrale was een van de belangrijkste verzuurders van heel Nederland. In 1985 echter is een zogenaamde rookgasontzwavelingsinstallatie gebouwd, die de helft van de zwaveloxyde eruit haalt. Het was de eerste in Nederland. Op dit moment is een tweede installatie in aanbouw, die de resterende zwaveldioxyde eruit zal moeten halen. De ontzwaveling vindt plaats door een kalk-oplossing in het rookgas te spuiten die het zwavel bindt. Als restproduct ontstaat zwavelhoudend gips. EPON verkoopt het gips aan de industrie die het verwerkt in bouw materiaal.

Voor de verwijdering van stikstofoxyden uit het rookgas is nog geen

bevredigende oplossing gevonden. EPON experimenteert nog met verschillende technieken. Eén daarvan is het veranderen van de stookwijze waardoor er minder stikstofoxyden ontstaan. Een ander is het verwijderen

van stikstofoxyden uit het rookgas door er lucht en ammoniakgas in te spuiten. Als het goed is ontstaan er dan gasvormige stikstof en waterdamp, twee veel onschuldiger stoffen. Dit laatste werkt nog niet goed. Toch is de verwachting dat binnen niet al te lange tijd de stikstofoxyden er grotendeels uit te halen zullen zijn.

De vaste stoffen die ontstaan bij de verbranding zijn slakken en sintels die onder uit de ketel verwijderd worden, en allerlei zeer kleine deeltjes die in het rookgas zweven "vliegias". De slakken en sintels bevatten weliswaar schadelijke stoffen, maar in lage hoeveelheden. Het kan - bin-

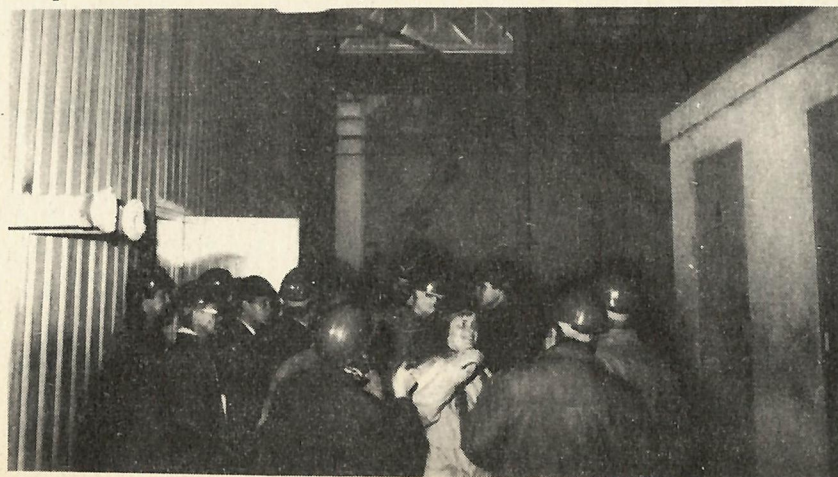
nen de normen die daaraan worden gesteld - verwerkt worden in wegebouw- materiaal. Het vliegias geeft meer problemen, het wordt met behulp van een speciaal filter weggevangen. Tot voor enkele jaren stórtte men het vliegias - bepaald onverstandig als je bedenkt dat het veel zware metalen (zeer giftig) bevat. Er zijn nu toepassingen die ongevaarlijker lijken: in betonwaren of kunstgrind.

De opwarming van het koelwater is een geheel ander probleem. De centrale Gelderland gebruikt Waalwater. Dat mag maximaal 7 graden Celsius opgewarmd worden, en bij lozing hoogstens 30 graden zijn. Water met een hoge temperatuur kan namelijk minder zuurstof, en daardoor minder leven, bevatten dan water met een lage temperatuur. Om daling van het zuurstof- gehalte te compenseren, wordt het koelwater voordat het terug de rivier instroomt belucht, dat wil zeggen er wordt met schoepen lucht ingesla- gen.

Rondleiding

Tijdens de rondleiding - iedereen verplicht een helmpje op - lieten La- gerwey en Hulshoff zien wát wáár gebeurt. In de centrale is weinig con- creets te zien. Machines, ketels, turbines en generatoren zijn afgedekt met platen. Je kijkt dus telkens tegen de buitenkant aan. Wat indruk maakt is het enorme formaat van de centrale: mensjes gaan er bijna vol- ledig in verloren. Hoewel je weet dat het zo is, is het toch moeilijk voorstelbaar dat hier nu die stroom vandaan komt, die je zonder erbij na te denken honderd keer per dag gebruikt. Dat komt natuurlijk ook doordat electriciteit zo'n abstract iets is.

Tijdens de rondleiding en de discussie erna bleek wel dat de mede- werkers van EPON echte technologen zijn. Ze willen voldoen aan een aan- tal vereisten die de overheid aan hen stelt: het verzorgen van een be- trouwbare stroomvoorziening en de vervuiling die daarbij optreedt binnen de perken houden. Meer principiële vragen over energie, bijvoorbeeld of we in plaats van schonere, niet ook minder stroom zouden moeten gebruiken

en of je kernener- gie nu wel of niet moet gebruiken zijn niet hun pak- kie an. En naar het idee van veel ex- cursisten spraken ze tamelijk licht- vaardig over milieuproblemen:

met een greep in de gereedsschapskist van Ed en Willem Bever lossen we dat wel even op.

Toch moet al met al geconcludeerd worden dat de stroomopwekking in Nijmegen de laatste jaren zeer veel schoner is geworden, en dat milieuzorg een integraal deel van het beheer van de centrale is.

Paul Thissen

EEN BURGEMEESTER BLIJFT ALTIJD BURGEMEESTER

Groesbeeks Weekblad
27-e jaargang nr. 44:

van Dale woordenboek

Koepel

Op de berichtgeving in deze krant over de milieuproblemen met betrekking tot de Koepel is in de raad nogal laconiek gereageerd. Burgemeester Van Gils noemde een en ander tragisch maar voegde daar meteen aan toe „Veel leven heeft er toch al niet in de Koepel gezeten”

burgemeester, m. (-s), 1. wettelijk burgerlijk hoofd en vertegenwoordiger van een gemeente; - *burgemeester en wethouders* (B. en W.), het college van dagelijks bestuur van een gemeente; - *ééns burgemeester, blijft (altijd) burgemeester*, wie eens een bepaalde plaats in de achting der mensen heeft (ten goede of ten kwade), houdt die; - *zij maken er hem geen burgemeester om*, zo kunnen er hem niets om doen; - *iem. burgemeester van een afgebrand dorp maken*, onschadelijk maken; - zie ook *burgemeesters*, 2.; - 2. soort van zee-meew (Larus hyperboreus) die 's winters hier aan de kust voorkomt; - *achtig*, bn. bw., (scherts.) als (van) een burgemeester.

burgemeesters, (burgemeesterde, heeft geburgemeesterd), 1. (onoverg.) (gemeenz.) de burgemeester spelen, de grote heer uithangen; - (spr.) *dat galgt beter dan 't burgemeestert*, dat leidt eerder tot de galg dan tot hoogheid, er is meer gevaar dan voordeel bij die zaak; - 2. (overg.) *burgemeester maken*, plaaghandeling onder opgeschoten jongens of jegens nieuwkomers waarbij het slachtoffer de broek geopend wordt om zijn geslachtsdeel eruit te halen, of er water in te gieten e.d.

burgemeesterlijk, bn. bw., van, eigen aan, als een burgemeester.

burgemeestersambt, o.; ...*benoeming*, v. (-en); ...*buik*, m., een buik als van een burgemeester, een dikke, zware buik.

burgemeesterschap, o., waardigheid, ambt van burgemeester.

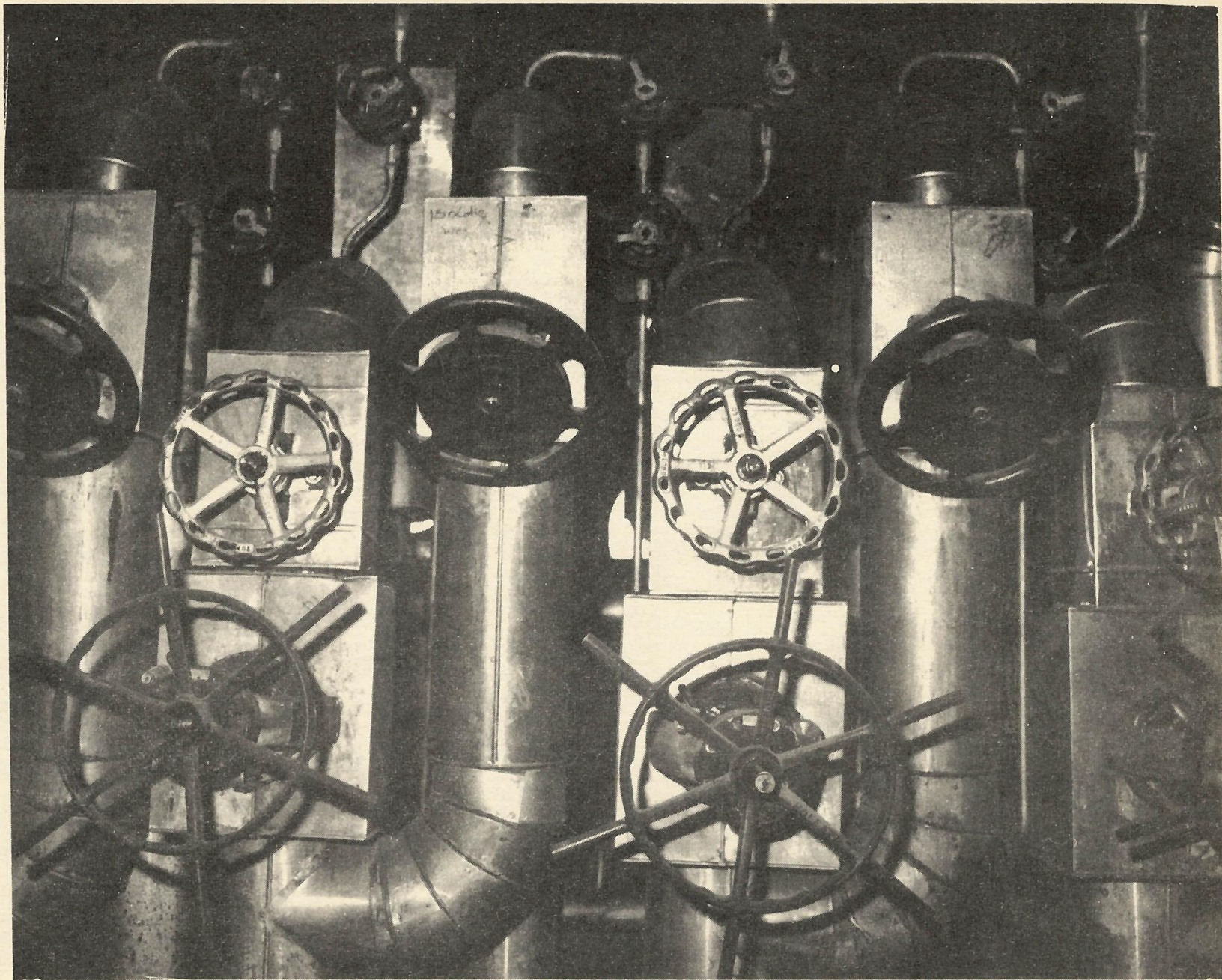
burgemeesterse, v. (-n), vrouw van de burgemeester; *wat zij als burgemeesterse al niet doen moest* (I. Boudier-B.).

burgemeestersgeslacht, o. (-en), familie waaruit veel burgemeesters zijn voortgekomen; *de decadente nazaat van een oeroud burgemeestersgeslacht* (Kelk); ...*hals*, m., sterk gezwollen of abnormaal vette hals; ...*kamer*, v. (m.), kamer van de burgemeester op het gemeentehuis; ...*keten*, v. (m.) (-s), ...*ketting*,

Niet dat ik Van Gils BURGEMEESTER WIL MAKEN of hem zelfs BURGEMEESTER WIL MAKEN VAN EEN AFGEBRAND DORP omdat onze burgemeester DE BURGEMEESTER SPEELT. Maar zijn uitspraken over de Koepel: "Tragisch.... Veel leven heeft er toch al niet in de Koepel gezeten", DAT GALGT BETER DAN HET BURGEMEESTERT. Ik betwijfelde danook het spreekwoord: EENS BURGEMEESTER, BLIJFT (ALTIJD) BURGEMEESTER!!

Gelukkig, op het laatste moment redde de burgemeester zijn BURGEMEESTERSCHAP met een schrijven, waarin excuses voor het gezegde.

Tijdens de rondleiding van WMG-leden in de Nijmeegse electriciteitscentrale was Geert Vink plotseling kwijt. Terwijl de rest het verhaal van de rondleiders aanhoorden maakte Geert deze prachtige prent.

HET BEHEER VAN DE BOS- EN NATUURGEBIEDEN ROND GROESBEEK

Deel 3: Boswachterij Groesbeek

De boswachterij Groesbeek - ook het beheer daarvan - is in eerdere milieujournaals regelmatig aan bod gekomen. In aflevering 32 (1983) staat een interview met boswachter Harrie Woesthuis, degene van het Staatsbosbeheer die verantwoordelijk is voor de recreatie en "de natuur" in het bos. Dit keer een verhaal naar aanleiding van een gesprek met bosopzichter Jan Meesters, die zorg draagt voor het hout in het bos en leiding geeft aan het personeel.

Aan het einde van de 19e eeuw was er erg weinig bos in Nederland. Er was wel veel heide. Deze had dienst gedaan als weidegrond voor het vee en als plek waar heideplaggen en strooisel gehaald werden voor in de stal. Maar omstreeks 1900 ging men over op andere wijzen van landbouwbedrijven, waardoor de heide overbodig werd. Wat nu? Vochtige heidevelden werden veelal door de boeren ontgonnen. In Groesbeek werd aan het einde van de 19e eeuw zo de Horst en omgeving omgevormd tot grasland. Maar de droge heidevelden waren ongeschikt voor de landbouw. Wel kon men er bos op aanleggen; vooral dennenbos deed het behoorlijk op de hoge, droge en voedselarme gronden. In sommige streken werd er door particulieren veel van zulk bos aangelegd. Maar de belangstelling was niet zo erg groot. Daarom besloot de staat om zelf te gaan bebossen. Daarvoor richtte ze in 1899 het Staatsbosbeheer op.

Aanvankelijk was het voornaamste doel van het Staatsbosbeheer het vergroten van de binnenlandse houtproductie. Maar al snel kwam daar het verschaffen van werk bij. En weer later, het scheppen van recreatiemogelijkheden voor de groeiende stedelijke bevolking.

De boswachterij Groesbeek is, wat geschiedenis betreft, geen typisch staatsbos. De meeste staatsbossen zijn op de boven genoemde heidevelden aangelegd. In Groesbeek echter, was het min of meer kant en klaar bos wat de staat rond 1930 kocht, een deel van het aloude Nederrijkswald, dat sinds mensenheugenis een bosgebied was. Het gold dan wel als bosgebied, maar sinds de late Middeleeuwen waren grote stukken heide. Nog in 1930 was er heide.

Organisatie

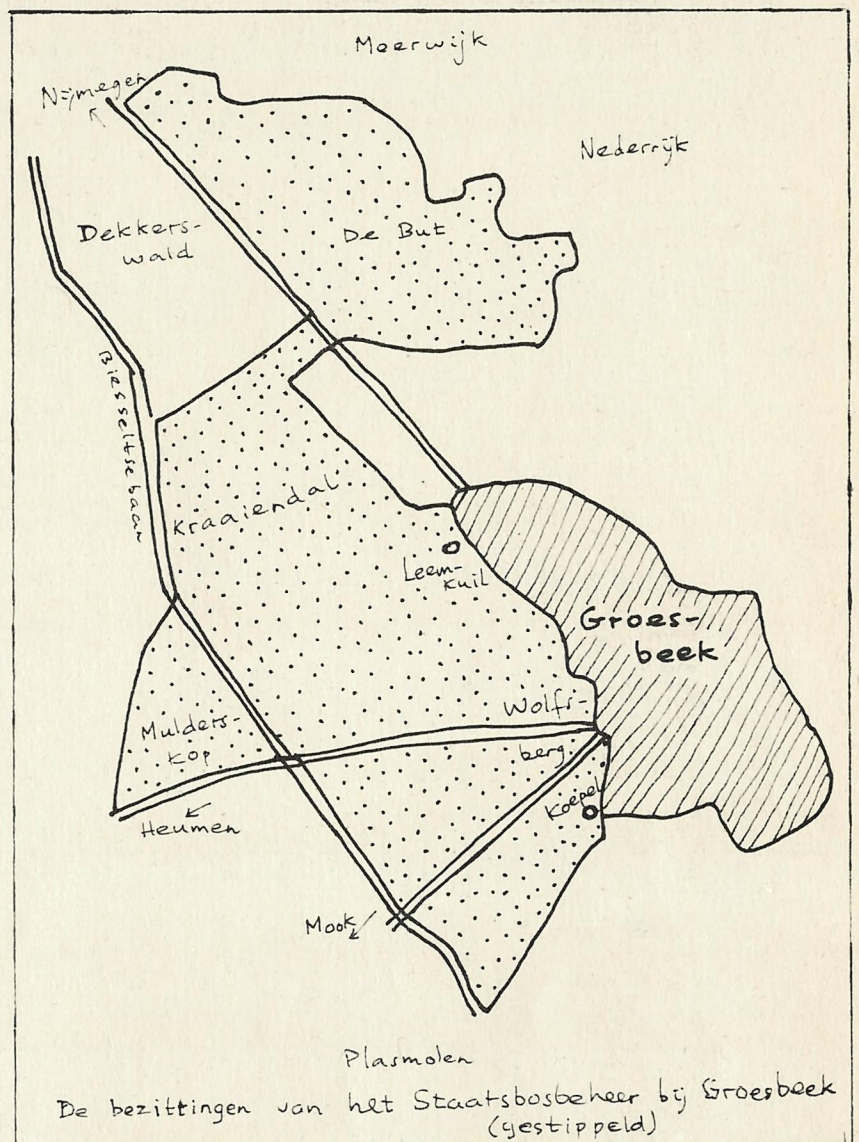
De 880 ha grote boswachterij Groesbeek (zie kaartje voor de ligging) maakt samen met een aantal andere boswachterijen in de omgeving deel uit van het district Nijmegen. Dit district vormt op haar beurt samen met een aantal districten in Noord-oostelijk Brabant, Noord-Limburg en Zuid-Gelderland de Regio 13. Er zijn binnen het Staatsbosbeheer 14 regio's. Boven de regio's staat de Directie met haar stafafdelingen te Utrecht.

In het Groesbeeks bos komt u hen ongetwijfeld weleens tegen: bosopzichter Jan Meesters en boswachter Harrie Woesthuis. Jan Meesters is meest doende met bosbouw. Hij beoordeelt groei van de

bomen, is verantwoordelijk voor het wegenonderhoud en geeft leiding aan de bosarbeiders (vier, met een voorman). Harrie Woesthuis is het gezicht naar de recreant. Hij geeft voorlichting, leidt excursies enz. Bovendien houdt hij zich bezig met de flora en fauna en de jacht.

Plannen

Het gebiedsbeheer staat beschreven in twee plannen: het tienjarenplan en het werkplan. Het tienjarenplan beschrijft het drieledige doel van het bosbeheer in Groesbeek: houtproductie, recreatie en natuur. Deze drie zijn elk even belangrijk. Verder geeft dit plan de grote lijn aan waar het heen moet: op welke manier de bossen zullen worden omgevormd, hoe de recreatie zich behoort te ontwikkelen, hoeveel hout het bos straks zal opbrengen enz. De concrete maatregelen, de bijbehorende raming van benodigde arbeid en geld en dergelijke staan beschreven in het werkplan. Dit is een tweejaar-

lijks te vernieuwen uitwerking van het tienjarenplan. Beide soorten plannen worden opgesteld door organisatorisch op het regio-niveau ondergebrachte "beheersplanners" van SBB. Deze maken gebruik van gegevens die zijn verzameld door speciale opnemers en door de boswachter en de bosopzichter.

Hout

Het bos bestaat vooral uit naaldbout. Per jaar wordt ongeveer 5 ha. verjongd. Vroeger plantte men in de verhouding 90% naaldbout (waarvan 75% grove den en 10% douglas) en 10% loof. De laatste jaren is het aandeel naaldbos bij de aanplant gezakt tot 80% (waarvan 40% grove den, 30% douglas en 10% larix) het aandeel loof steeg tot 20%; dit laatste zal nog stijgen tot circa 35%.

De toename van het loof betekent dat de ouderdom van het bos gaat toenemen. Naaldbout staat ongeveer 90 jaar, loof tot ongeveer 150! Dat wil niet zeggen dat de geplante bomen zo lang blijven staan. De meeste worden als dunsel - jong nog - gekapt. Naar verhouding weinig bomen groeien uit tot 90 of 150 jaar oude exemplaren. De kap van de bomen die het langste blijven staan kan op verschillende wijzen geschieden. Meestal wordt het hele perceel gekapt (kaalkap), waarna inplant van jonkies volgt. Er vindt ook wel groepenkap plaats, waarbij om de zoveel tijd groepen bomen gekapt worden (bijvoorbeeld op een langgerekt deel van het perceel "coulissenbouw"). Op de opengevallen plaatsen plant het SBB dan opnieuw boompjes. Een derde vorm is de schermkap. Er blijven daarbij weinig oude bomen staan die genoeg licht doorlaten voor jonge aanplant, en deze tegelijkertijd beschermen tegen wind en vorst. Een laatste manier van kappen is het selectief wegnemen van oude bomen, zo dat het bos zichzelf kan verjongen, dus zonder plant. Dit doet men steeds meer. Bijvoorbeeld achter het Grotje, in een perceel douglassparren is dit in gang gezet. Wat SBB ook steeds vaker doet is spontane opslag laten staan. Zo laat men de "vanzelf" opgekomen larixen op de Wolfsberg meegroeien met de daar geplante beukjes.

Volgens de plannen moet de boswachterij ieder jaar ongeveer 2000 kubieke meter hout opbrengen. De werkelijke opbrengst uit dunning en velling schommelt tussen de 2000 en 2500 kuub. Omdat het bos voornamelijk bestaat uit naaldbomen, is de opbrengst vooral uit hout van den, (douglas)spar en larix. De meeste jaren is er ook een geringe hoeveelheid gewonnen beuke- en (amerikaans) eikehout.

Het gekapte hout gaat via de handel naar mijnen in Duitsland of naar spaanplaat- en papierfabrieken in Nederland. Vroeger verkocht SBB het hout zelf in het openbaar. Dat gebeurde altijd in zaal Jacobs (Joop van Jan van Toon). De verkoping in februari 1952 is in Groesbeeks Milieujournaal 1986-

46 beschreven. In 1976 werd de laatste gehouden. De lokale behoefte aan gerief- en brandhout was toen verdwenen.

De houtproductie is verre van rendabel. Er moeten per hectare per jaar honderden guldens bij. Maar dat mag, want in de boswachterij wordt niet alleen hout geproduceerd, maar ook recreatiemogelijkheden en natuur. En daar heeft de staat een centje voor over.

Recreatie

Vanaf het begin is recreatie een belangrijk (neven)doel geweest in het beheer, en dan vooral als wandelgebied. De laatste twintig jaar zijn ook fietsen en paardrijden belangrijk geworden. Daarvoor zijn aparte paden aangelegd. In de jaren '70 ontstond zo een wirwar van wegen en paden waardoor verschillende soorten recreanten elkaar vaak - en vaak niet even prettig - tegenkwamen. Daarom probeert SBB nu enige orde in het recreatiepadennet aan te brengen. Een belangrijke eerste stap was het sluiten van het bos voor alle gemotoriseerd verkeer. Wil men het bos in, dan moet de auto achterblijven op een van de zes parkeerplaatsen aan de rand. Aan de Nijmeegsebaan was tot voor kort nog een onofficiële die bij op- en afrit zeer gevaarlijk bleek. Deze is verbangen door een parkeerplaats aan de Postweg om het bos van de But bereikbaar te maken.

Om de fietsers gelegenheid te geven het bos goed te kunnen doorkruisen zijn de fietspaden langs Maldensebaan en Biesseltsebaan verbeterd. Nu is men doende de ruikterpaden die de boswachterij overal doorsnijden, naar de buitenzijde van het bosgebied te verleggen, zodat het hart gereserveerd blijft voor wandelaars en rustzoekende dieren.

Een ongelukkige erfenis uit de jaren '70 was de trimbaan op de Wolfsberg. Deze werd nauwelijks gebruikt, maar wel telkens vernield. Nu is dit buikenbaantje verwijderd.

Natuur

"Productie van natuur" was vroeger onbelangrijk bij het beheer: een onbedoeld bijproduct. Nu is het wel degelijk belangrijk. Een aantal stappen is gezet om het bos meer natuurlijk te maken. We noemden de spontane verjonging al. Een andere maatregel is het laten staan of liggen van dood hout, waar insecten, vogels en insecten hun voordeel mee doen. Ook het afsluiten voor gemotoriseerd verkeer draagt bij aan een meer waardevolle natuur want de dieren hebben zo meer rust.

Bij de boswachterij hoort ook een officieel natuurgebiedje: de Mulderskop. Dit is een klein heideveld nabij het zweefvliegveld. Het beheer hiervan was problematisch. Door de voedselrijke "zure regen" veranderde de

heide - gebonden aan voedselarme bodem - in gras. Twee jaar geleden is de bovenlaag met een bulldozer eraf geplagd. Nu staat er op de schrale onderbodem weer volop heide. Maar voor hoelang? Want de oorzaak, de luchtverontreiniging, is niet weggenomen. Regelmatig plaggen is een oplossing, maar een peperdure, die op den duur niet is vol te houden.

Binnen het Staatsbos liggen nog twee problematische "natuurgebiedjes": de Leemkuil en de Koepel. Ooit was de Leemkuil een klein reservaatje waar enkele zeer, zeer zeldzame planten groeiden. Het ligt echter vlakbij de bebouwing van de Stekkenberg. Door de intensieve betreding, illegale vuilstort, maar misschien ook wel door het dichtgroeien, zijn de bijzondere planten daar praktisch verdwenen. Bosvijver de Koepel is een verhaal apart. Evenals de Leemkuil ligt het tegen de bebouwing. Het is altijd een ontmoetingspunt geweest: zeer druk, waardoor oevervegetatie geen kans kreeg en krijgt. Toch hield het een belangrijke functie als amfibiebroedplaats, tot deze lente ... maar dat heeft u in het vorige nummer al kunnen lezen.

Verder is het Kraaiendal wat de flora betreft bijzonder: daar staan de zogenaamde Napoleonsdennen, daterend uit de Franse Tijd. Hoewel hun tijd bosbouwtechnisch gezien allang gekomen is, blijven ze als natuurhistorisch monument staan.

Jacht en stropen

Een nevenfunctie is de jacht. Die wordt uitgeoefend door ene meneer Vroom, van de familie Vroom van V en D, en een groep mede-jagers. Er wordt vooral achter het konijn en de vos aangezet. Zeer incidenteel is ook het ree de klos. SBB reguleert deze jacht, bijvoorbeeld door de maatregel dat er geen dieren uitgezet mogen worden om ze later weer af te schieten.

De konijnen zijn ook bij de stropers in trek. Evenals de trekvogels als sijsjes, goudvinkjes en putters dat zijn bij de vogelvangsters. Dit stropen en vangen gebeurt nog veelvuldig. Een heel kleine, maar harde kern van stropers zit ook achter reeën en wilde zwijnen aan.

De vorige keer bevonden we ons aan de bron van de beek de Groesbeek, ca. 30 meter van de hervormde kerk in de kerkstraat. De bron ligt in een wekje achter een omheining, vandaar dat we op een plek stonden waar maar weinig mensen ooit geweest zijn.

Deze keer bevinden we ons weer in de buurt van een centrum, waaromheen huizen gebouwd zijn. We staan zo'n 300 meter ten zuidwesten van de dorpskern af op een onverhard pad, midden in de weilanden. rechtsom rondraaiend vanaf het dorp wordt de horizon bij helder wereld gevormd door de donkergroene heuvelbossen van het Reichs wald dichtbij, en ver weg de Jansberg en Groesbeeks bos en de lichtgroene heuvels rond de Wylerbaan. De bebouwing van het dorp verhindert het heuvelloze uitzicht richting de Ooy.

Het pad waarop we ons bevinden en dat een noordzuid richting heeft, en na 100 meter een knik naar het zuidwesten maakt, is vrij bijzonder. De verruigde berm ervan herbergt een nog vrij uitzonderlijke plantengroei. In de winter zijn tussen de grassprietten van reukgras en rood zwenkgras de donkerbruine resten van St. Janskruid nog goed te herkennen, evenals de droge stengels met de verdroogde bloemhoofden van gewoon knooppkruid. Verderop staat zelfs gewone wederik, een tegenwoordig vrij ongewone plant. Het zijn soorten van vrij ongestoorde milieus.

Westelijk van het pad stroomt een slootje. Het water ervan is plaatselijk roestbruin en het lijkt erop of er een oliefilmpje op drijft. Het is echter geen olie, maar een dunne laag bacterien die het ijzer uit het water dat hier uit de bodem opwelt als een roest doet neerslaan. Aan de kleur van het water kun je dus zien dat er kwelwater omhoog komt. Het omhoog wellende water vormt een barriere tussen de zwaar bemeste graslanden en de berm. Bemest water uit de percelen wordt door de kwelstroom als het ware afgevangen. Dit verklaart de nog vrij ongestoorde begroeiing van de berm. Volgens een onderzoek gedaan in 1981 zou hier ook tormentil en struikheide te vinden zijn in gelijke hoeveelheden. Het zijn twee restanten van de gemeenteheide die in dit gebied aan het begin van deze eeuw nog lag. De tormentil is hoewel vergeeld (door de winter) nog duidelijk regelmatig aanwezig. De struikheide is echter onvindbaar. De zure regen, die zich niets aantrekt van kwelstromen heeft hier wederom toegeslagen en de laatste heide in het Groesbeekse landbouwgebied opgeruimd.

Op zondag wordt in een van de graslanden vlakbij geschreeuwd, gefloten, gelopen en getrapt. In het noorden wordt het pad door een ijzeren hekwerk, dat niet op slot staat afgesloten. Op het hek staan 8 letters gesmeed.

De vraag van deze rubriek luidt deze keer. Wat zijn de letters die op het hek staan. Oplossingen sturen naar Henny Brinkhof Hobbemaweg 10 Groesbeek.

Succes met de speurpartij.

Vorige keer beloofden we het vervolg van de wandeling van de Nijmegenaar Van Schevichaven door Groesbeeks dreven. Deze liet in de Geldersche Volksalmanak van 1843 de beschrijving van het eerste deel van een wandeling verschijnen. Dat is vorige keer afgedrukt. Hij beloofde daarin dat hij een volgende keer het laatste deel van de wandeling zou beschrijven. Naspeuring door Piet Spanjers leverde echter niets op: Van Schevichaven heeft zijn belofte niet ingelost, niet in de almanak van 1844 en ook niet later.

Dit keer toch iets uit het midden van de vorige eeuw. Wat Van Schevichaven zo lyrisch en persoonlijk beschreef, nu in nuchtere taal en wat cijfertjes, bijeengebracht door Van der Aa, die dat "met behulp van vele geleerden" in die tijd voor iedere Nederlandse gemeente deed. En met een betrouwbaar kaartje van Kuijpers, die net als Van der Aa het hele land "deed", maar dan kartografisch.

Het gemeente-archief van Groesbeek

Eerdere afleveringen van "Uit het gemeente-archief", hadden meestal betrekking op de 19e eeuw. Dat is niet toevallig. Materiaal dat ouder is, is namelijk overgebracht naar het Rijksarchief in Gelderland te Arnhem. Het nog in het Groesbeekse gemeentehuis aanwezige "Nieuw Archief" bevat stukken vanaf ongeveer 1815, tot in de jaren '30 van deze eeuw. Materiaal dat nog jonger is, is nog niet openbaar; het bevindt zich in een zogenaamd semi-statisch archief. Zo'n archief wordt een enkele keer nog geraadpleegd door gemeente-ambtenaren.

Het gemeente-archief van Groesbeek is helaas niet geordend. Niemand kan er zijn weg goed in vinden. Vandaar dat de stukjes die in het Milieu-journaal verschijnen gebaseerd zijn op toevalstreffers van Piet Spanjers, die als een van de weinigen zich er een weg in probeert te vinden.

De gegevens in een gemeente-archief zijn vaak erg specifiek: het gaat over die en die persoon, die ene gebeurtenis, het verbeteren van dat beekje etc. Meer algemene informatie over Groesbeek, die je snel een beeld kan geven van hoe het in een bepaalde periode met Groesbeek was gesteld, is schaars. Er zijn in de 19e eeuw boeken geweest die wél zulke algemene, overzichtelijke informatie boden, ook over Groesbeek. Het volgende verhaal is op basis van twee van zulke werken geschreven: het Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa (deel 4, uitgegeven in 1843) en Kuypers' Gemeente-atlas (deel Gelderland, uitgegeven in 1867).

Hieronder geven we de tekst waarin Van der Aa het Groesbeek van zijn tijd beschrijft letterlijk weer, met afkortingen, onjuistheden en drukfouten.

GROESBEEK, gem. in het Rijk van Nijmegen, prov. Gelderland, kw., distr., arr. en kant. Nijmegen (7k. d., 18 m. k., 6 s. d.); palende N. aan de gem. Ubbergen, O. aan de Pruissische prov. Rijnland, Z. aan de Limburgsche gem. Mook-en-Middelaar, W. aan Heumen.

Deze gem. bevat het d. Groesbeek, benevens de buurs. St. Antonie, Bruk, Drul, Grafwege, Heikant, Heiland, het Nederrijksche-Wald, Nijerf en Plak.

Zij beslaat eene oppervlakte van 4485 bund. 7 v. r. 8 v. ell., telt 419 h, gewoond door 508 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2800 inwo., die meest hun bestaan vinden in den landbouw, maar ook wegens hunne wild- en houtstrooperijen berucht zijn. De handel, welke hier gedreven wordt, bestaat in granen, hout en bezems.

De R.K., die hier ruim 2700 in getal zijn, onder welke 1600 Communikanten, maken eene parochie uit, welke tot het apost. vic. van Roermonde, de. van Nijmegen, behoort en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt.

De Herv., van welke men er 100 telt, zijn gecombineerd met de gem. van Heumen-en-Malder.

Men heeft in deze gem. ééne school.

Het d. Groesbeek, is 2 u. Z.W. van Nijmegen, zeer schilderachtig gelegen. Men heeft er onderscheidene bergen, van waar men de heerlijkste gezigten op de vermaarde Mokerheide en ver omliggende streken heeft. Men telt er, in de kom van het d., 105 h. en 700 inw.

Er zijn hier geen hooilanden, de behoefte ten dezen moet in de naburige gem. gekocht worden, waardoor de veeteelt hier niet anders, dan voor eigen gebruik noodzakelijk, gedreven wordt. De gem. heeft veel bosch- en heidegronden. Door de zandige en hooge ligging vereischt de landbouw vele kosten, en bij drooge zomers, is de oogst niet voordeelig. Men heeft er eenen wind-korenmolen. Vroeger stond hier ook een wind-oliemolen, doch deze is afgebroken. In Februarij 1822, werd hier nog een wolf geschoten, welke dieren, hoewel vroeger menigvuldiger in deze streken, er thans in het geheel niet meer gezien worden.

De Herv. kerk is een doelmatig, doch vervallen gebouw, met eene toren.

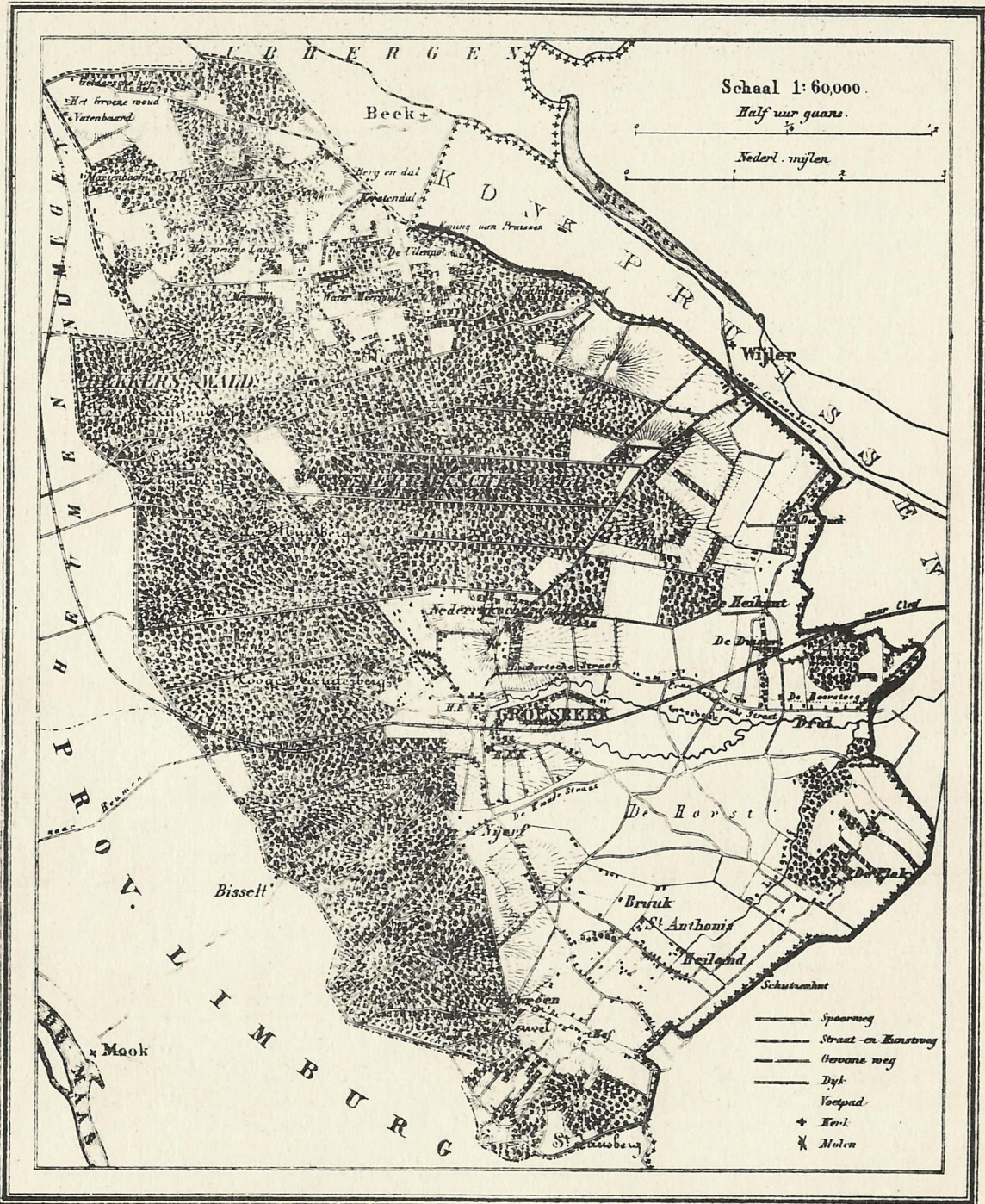
De R.K. kerk, aan de H.H. Cosmus en Damianus toegewijd, is in het jaar 1834 geheel nieuw gebouwd, in plaats van eene kerkenshuur, welke daar vroeger gestaan had. Deze kerk is van toren en orgel voorzien.

De dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 65 leerlingen bezocht.

De kermis valt in den Zondag na Cosmus en Damianus.

Veel van wat Van de Aa over Groesbeek opmerkt is terug te vinden op Kuypers' kaartje. (Zie volgende pagina, hopelijk slaagt de reproductie - het oorspronkelijke kaartje is zeer gedetailleerd.) De gehuchten, de bergen, het bos, de kerken, de molen ... Opvallend is dat in de kom van het dorp zo weinig huizen staan; het grootste deel van de huizen en boerderijen staat verspreid in de verschillende gehuchten. De dichtste bebouwing bevindt zich niet in de kom van Groesbeek, maar op de Stekkenberg en aan de huidige Bruuksestraat.

De molen die genoemd wordt, en die met enige moeite ook op de kaart is terug te vinden, stond tegenover het café "de Oude Molen". De Zuidmolen van

1867

4546 Buiders 3450 huwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

Jochijms was er nog niet.

Van der Aa noemt het apostolisch vicariaat, waartoe de parochie behoort. Toentertijd was het de katholieke kerk nog niet toegestaan in Nederland bisdommen in te stellen. Nederland werd door Rome beschouwd als een mis-sieland. Een apostolisch vicaris (vicaris betekent plaatsvervanger) was door de Paus bevoegd tot het nemen van beslissingen over kerkelijke aan-gelegenheden die in een bisdom door de bisschop genomen zouden worden. In 1853 werden de vicariaten omgezet in bisdommen. Groesbeek ging toen tot het bisdom 's-Hertogenbosch behoren. De achterstelling van katholieken op protestanten in Nederland was met de komst van de Fransen in 1795 al gro-tendeels ongedaan gemaakt. Vanaf de Franse Tijd mochten de katholieken weer in het openbaar optreden. De schuilkerken - die door de protestantse machthebbers in de Republiek der Nederlanden - oogluikend en tegen fikse betaling werden toegestaan, mochten er van buiten uit gaan zien als kerken. De Groesbeekse "kerkenschuur" die Van der Aa vermeld - gelegen op de hoek van de huidige Kloosterstraat en Dorpsstraat - kon daarom in 1834 vervangen worden door een echt kerkje. Dat is afgebeeld op het kaartje. In 1922 is het vervangen door de huidige kerk.

Uit Van der Aa's woorden blijkt duidelijk dat de landbouw niet floreerde op de slechte gronden in het bekken van Groesbeek. Er wáren wel betere gronden in Groesbeek, maar die waren grotendeels bedekt met bos: de vruchtbare met löss bedekte stuwwalhellingen aan weerszijden van de Zeven-heuvelenweg en de Wylerbaan en op het huidige Klein America. Op het kaar-tje is dat goed te zien. Het bos was voor een groot deel laag eike-hak-hout, en plaatselijk was het meer hei dan bos. In het lage deel van Groes-beek was maar weinig bos; behoorlijke stukken lagen in het Schildbroek en in De Bruuk langs de Leigraaf. Bij de beperkte bestaansmogelijkheden bie-dende landbouw, en de overvloedig aanwezig zijnde bos en heide is het niet verwonderlijk dat de verkoop van al dan niet legaal verzameld hout en zelfgemaakte bezems belangrijke inkomstenbronnen waren voor Groesbekers, en dat "hout en wildstroperijen" veel voorkwamen.

In het zandige en hoog gelegen Groesbeek was weinig open water; op het kaartje staan twee beekjes afgebeeld: "Groesbeek" (tegenwoordig meestal Ren genoemd) en Leigraaf. Zie hoe deze stroompjes halverwege de vorige eeuw nog kronkelden, nu zijn ze rechtgetrokken tot saaie, snelle afvoergoten.

OH DENNEBOOM, OH DENNEBOOM, WAT ZIJN JE TAKKEN WONDERSCHOON.....

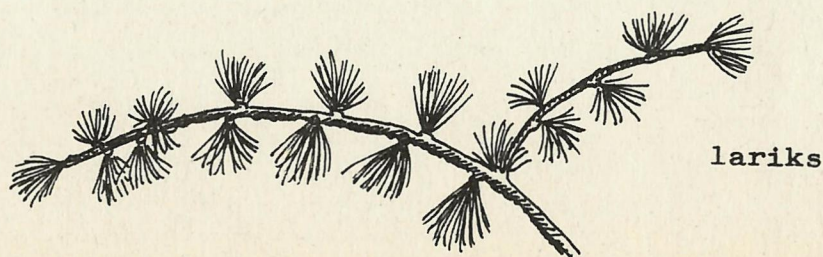
Dat liedje zingen we ieder jaar met kerstmis. Toch klopt dat eigenlijk niet, want de boom die we eens per jaar zo mooi versieren is..... een spar !

De den en de spar zijn allebei naaldbomen, maar ze zien er heel verschillend uit. Zo heeft de den een stam die voor het grootste deel kaal is. Pas bovenaan groeien er zijtakken. Bij de spar groeien er al takken helemaal onderaan de stam en hoe hoger ze zitten, hoe korter ze zijn. Hierdoor krijgt de boom die mooie puntvorm. Ook de naalden en de zaadkegels (de denne- en spar-appels) zijn verschillend. Kijk maar naar de plaatjes hieronder:

Bij de den zijn de naalden lang en zitten ze steeds met z'n tweeën aan elkaar. De naaldjes van de spar zijn veel korter en groeien dicht op elkaar, maar toch ieder apart, rond het takje. De denne-appel is ronder en ook grover en houderiger dan de gladde en langwerpige spar-appel.

De meeste naaldbomen blijven ook in de winter groen. Toch is er een soort die wel zijn naalden verliest: de lariks. Deze boom kan je makkelijk herkennen, doordat de naalden in trosjes bij elkaar staan, als een soort pluimpjes.

Waar komt nu eigenlijk het gebruik van de kerstboom vandaan?

Heel lang geleden, toen wij hier nog nooit van Jezus of het stalletje in Betlehem gehoord hadden, vierden onze voorouders al een soort kerstfeest: het midwinterfeest, of het zonnewendefeest. Tijdens dit feest vierde men dat de langste nacht achter de rug was en dat de dagen weer gingen lengen. Ook offerde men aan de goden (voedsel, vruchten) om ervoor te zorgen dat het weer snel voorjaar zou worden.

Bij dit feest speelde de sparreboom een belangrijke rol, want omdat deze boom groen bleef tijdens de hele koude en kale winter, was hij voor de mensen een teken van hoop, dat alles in de natuur weer tot leven zou komen. Toen het Christendom hiet eenmaal was doorgedrongen, bleef men toch de 'heidense' kerstboom in ere houden, en dat doen we nu nog.

Jeske de Bekker

